
DOMI MINA
NUS TIO
ILLU MEA
Taylor Institution.
1878.

Skal den Lutherske Reformation virkelig fortsættes?

Skal den Lutherske Reformation virkelig fortsættes?

Af

N. F. S. Grundtvig.

Anden Udgave.

Kiøbenhavn.
Karl Schønbergs Forlag.
Thieles Bogtrykkeri.
1863.

Forord.

Optrykket af denne Afhandling fra 1831, som hidtil kun fandtes i Lindbergs Maanedsskrift for Christendom og Historie, skeer efter Ønske af endeel yngre Venner, som deri har fundet ønskelig Oplysning saavel om det christelige Forhold mellem Troes-Ordet ved Daaben og Apostel-Skriften, som mellem Christendom, Lutherskhed, Stats-Kirke og Friskole i det hele.

Skiøndt jeg nu kunde have adskilligt herved at mærke og ændre, og især min Betragtning af Bispe-Stillingen i Herrens Menighed at rette, saa har jeg dog kun ombyttet enkelte Ord for Tydeligheds Skyld, og vil ønske, at Afhandlingen maa, hvad den er skikket til, blandt andet oplyse den Danske Læseverden om, at naar man nu er nær ved at bansætte

mig paa Bibelens og Lutherdommens Vegne, saa er det ikke desmindre mig, som i Aarhundredets første Menneske-Alder har kæmpet paa Liv og Død for den Anseelse, Bibel og Lutherdom da aldeles havde tabt hos os, men derved ikke mindst har tilbagevundet.

November 1863.

N. F. S. Grundtvig.

Spørgsmaalet om Reformationens Fortsættelse hørde for endeel Aar siden til de Yndlings-Themaer (paa Dansk: Liv-Stykker), Tilhørerne vel kunde blive kiede, men Prædikanterne ei trætte af paa Allehelgens-Dagene; thi ligesom Man om de gammeldags Præster ikke uden Føie bemærkede, at naar de lovede at behandle deres Gienstand i Korthed og Enfoldighed, glemde de sædvanlig det Første over det Sidste, saaledes var det unægtelig Skaden hos de nymodens Præster, som lovede at giøre Alting kort og godt, at de glemde det Sidste over det Første. Nu vil jeg vel ingenlunde nægte, at Snak har vi Nok af, og at den Snak, der har ingensteds hjemme, er altid lang nok; men derfor tør jeg dog ligefuldt mene, at hiin store Vending i Menneske-Aandens Historie, som vi med eet Ord sædvanlig kalde Reformationen, er noget saa Dybt, Omfattende og Følgerigt, at den korte Proces dermed slet ikke duer, og at hvem der, efter en løselig Betragtning, fortæller os, enten at den bør gaae i Staa eller gaae videre, gjorde meget bedre i, at tie bom stille, til han havde lært hvad det i Grunden vil sige.

Det kan her ingenlunde være min Hensigt, udførlig at behandle det hele store Spørgsmaal, da det er Kirke-Reformationen, der for Øieblikket maa ligge mig og

alle christelige Præster saa tungt paa Hjerte, at selv om vi troede at kunne tjene Verden med et godt Raad om Skolen, som den skatter anderledes høit, maae vi indtil videre lade den gaae sin skiæve Gang og hytte eller sprænge sig selv, som den kan bedst. Jeg har derfor med Flid indskrænket Spørgsmaalet til den Lutherske Reformation, som den der havde meest med Kirken, og mindst med Verden at skaffe, og naar jeg alligevel forudskikker nogle Vink om den store Soelhvervs-Tid i det Hele, da er det enten blot fordi Talen derved falder bedre og naturligere om Kirkens Uhr og Time-Glas, eller dog kun tillige, fordi jeg, som Historiker og som Dansk, giør hvad jeg ikke kan lade.

Hvad der, ligesiden jeg begyndte at faae Øinene op for de store Optrin paa Verdens Skue-Plads, som noget ganske Andet end dem enten paa Kongens Ny-Torv eller paa Vester-Bro, især har slaaet mig ved Blad-Vendingen i det femtende og sextende Aarhundrede, er den Betragtning, at det ligesaavel i Aandens som i Legemets Verden blev langt lettere at angribe andre end at forsvare sig selv, og langt mere sædvanligt at rive ned, for at bygge op efter sit eget Hoved, end at vedligeholde og forbedre det allerede Bestaaende. Det har desaarsag immer siden været en farlig Tid for Alt, hvad der enten selv var fra ifjor, eller grundede sig dog paa noget Saadant, og ligeledes en farlig Tid for Alt, hvad der ikke klarlig, ved at slaae fra sig, kunde godtgiøre sin Kraft. Men nu er vore Stater og Tunge-Maal ligesaavel som den Christne Kirke fra ifjor, og vore dybeste Følelser er med Nødvendighed de dunkleste og mest værgeløse, og den ny Retning har derfor været saa revolutionær i Menneske-Livet, at nu næsten Alt, hvad

Fædrene byggde, er sunket i Gruus, og at alle de dunkle men stærke Baand, der skabde saavel hvad vi kalde de naturlige Forhold, som det borgerlige og det kirkelige Samfund, ere, om ei brustne alt, saa dog nær ved at briste.

Tænke vi nu som Rousseau, at baade de borgerlige og kirkelige Samfund er i Grunden umenneskelige, og have gjort langt mere Skade end Gavn, og at selv de saakaldte naturlige Forhold mellem Mand og Qvinde i Ægteskab og mellem Forældre og Børn, er tunge, unaturlige Lænker, som hindre Menneske-Aanden i sin fri Udvikling, og forurolige Menneske-Hjertet, see, da maae vi naturligviis juble ved at see den gyldne Tid saa nær, som Opløsningen af alle Samfund nu synes at være. Men tænke vi kun med Gru paa en Tilstand, hvori Folk, med alle den ny Verdens Laster, som vi ingenlunde seer i Aftagende, stræbde at tilegne sig al den raa Tilstands Vildskab og Uregierlighed, da er det vist paa den høie Tid, at vi ret alvorlig betænke, om der ikke skulde gives Midler til at forebygge, eller dog forhale Opløsningen af Husliv, Kirke, Stat og Alt, hvad der kun ved fælles Opoffrelse kan bringe fælles Gavn, og sætte giensidige Skranker for de Enkeltes Balstyrighed. Da imidlertid nu Erfaringen lærer, at det gaaer med afgjorte Tids-Retninger, som med stærke Strømme, der vel lade sig indskrænke, men ei afdæmme, saa gives der aabenbart kun eet Raad, som duer, i det Man ret omhyggelig adskiller det Væsenlige i hvad Man vil vedligeholde, fra alt Andet, hvori Foranderligheden er, om ikke ønskelig, saa dog taalelig. Derfor nødte Revolutions-Erfaringen selv de tøilesløse Franskmænd i forrige Aarhundrede til at indsee, at Foranderligheden af Stats-Forfatningen maatte have en Grændse,

skiøndt den de satte, ved at dele den lovgivende Magt mellem de Unges og Gamles Raad, lignede deres egen Letsindighed, og bar Frugter derefter. I det nittende Aarhundrede er Man omtrent blevet enig om, at i Stats-Forfatninger betrygges Grund-Fastheden bedst ved et Adels-Kammer, som det engelske Over-Huus, men uden at ville foregribe Erfaringens Dom herover, som snart vil falde, tør Man dog nok paastaae, at enhver ubestemt Indskrænkning af Foranderligheden, der bliver stor, liden eller ingen, efter nogle enkelte Personers Klogskab, Mod og Kraft til at bestemme og overholde den, er i en oprørt Tid kun et nyt Giærings-Stof, saa skal Noget hjelpe, enten i det ene Samfund eller i det Andet, maa det være en klar Udvikling af hvad Samfundet staaer og falder med, og som derfor under alle Omskiftelser maa være uforanderligt. Kommer det ei dertil, eller findes der ikke da i Samfundet Villie og Kraft til at bevare denne Kierne, der er som Hjertet i Planten, og som Bevidstheden i Mennesket, da er et uopreiseligt Fald uundgaaeligt, da forgaaer Samfundet, som Planten gaaer ud og Mennesket gaaer fra Samlingen; udvortes physisk Magt afløser da al indvortes aandelig Forbindelse, og Tilstanden bliver en uophørlig Vædde-Strid mellem Tøileløshed og voldsom Undertrykkelse (Anarchi og Tyranni), om hvilken der bedst kan fortære, og først tilintetgiøre det opløste Samfunds Bestand-Dele, en Vædde-Strid, som den Ormene i Graven føre med Forraadnelsen.

Saalænge Skolen (de Oplyste) skatter Varigheden af det kirkelige og borgerlige Samfund, vil man snarere regne for Meget end for Lidt til det Væsenlige, der maa bevares uforandret; men naar Skolen, drevet og forblindet af

Egenkiærlighed, miskiender Samfundets Nødvendighed, trodsende paa den Overlegenhed, Kundskab og Forstand under alle Omstændigheder synes at kunne hævde sig, da vil Man enten forkynde Samfundene aaben Feide, eller udgive et tomt Blændværk for det Væsenlige, der skal bevares, og saaledes er det nu allevegne i den protestantiske Deel af Verden, der, som den meest udviklede og oplyste, ei alene maa ansees for det egenlige Menneske-Hjem, men vil ogsaa beherske Tanke-Gangen hos de Oplyste overalt. To Ting have imidlertid de Høilærde og Velvise glemt, da de dog regnede paa, at ingen Forandring er saa gal, og ingen Forvirring saa stor, at jo deraf er Noget at lære, og at de Lærvillige maae, trods alle Omskiftelser, trænge til Skolen; thi for det Første glemde de, at Coursen paa alt Aandeligt synker i samme Forhold som den raa physiske Magt giør sig giældende, saa jo meer Man kan udrette uden Kundskab og Klogskab, og jo mindre Man kan udrette med dem, desmindre bryder man sig naturligviis om at gaae i Skole, og de glemde for det Andet, at naar forvovne Kroppe finde sig narrede eller fordunklede af kloge Hoveder, da veed de et langt nemmere Raad derimod, end ydmygende Underdanighed og kiedsommelig Skole-Gang, thi naar Man blot giør de kloge Herrer et Hoved kortere, kan jo alle hovedløse Kroppe maale sig med dem.

Var derfor de Høilærde blot ikke saa forskrækkelig selvkloge, men vilde nedlade dem til at skiænke Erfaringen lidt meer Opmærksomhed, før den bliver alt for følelig, og maa tages med i Graven, da vilde de lettelig indsee Nødvendigheden af en klar Indskrænkning i den revolutionære Retning, der slet ikke bliver mindre frygtelig, fordi man

kalder den reformerende, hvad jeg tænker, blandt Andet, Radical-Reformatorerne i England snart vil lære, hvem der hidtil var blind for saa aabenbar en Sandhed. Man maa nemlig ikke blot lære, saalænge Man lever, men endnu nødvendigere leve, saalænge Man skal lære, og hvor de fleste Stemmer, altsaa ogsaa de fleste Næver udenfor Døvstum-Institúterne, virkelig skal giælde, der er det sandelig store Ting, om det tillades de Høilærde at leve af Luften, uden at Vedkommende dog vil finde dette Leve-Brød bedre end de mindste, der undes dem i de kirkelige og borgerlige Samfund fra ifjor, saa den vel forstaaede Egennytte burde drive dens høilærde Prædikantere til at tie med dette Mysterium, som det kun for dem selv kan være en Klogskabs-Regel at følge, naar Andre ikke giør det samme.

Efter disse almindelige Vink om det egoistiske, opløsende, nedbrydende, og i det Uendelige kalfatrende Princip, som kun Menneske-Æderne uden Tab uindskrænket kan følge, indskrænker jeg, som sagt, Betragtningen til den Christne Kirke og til den Lutherske Reformation saavel i Kirkens indvortes Beskaffenhed, som i dens Stilling til Staten og Skolen. Jeg indskrænker mig til den Christne Kirke, forbi det er min Tro som Christen, at om end alle andre Samfund paa Jorden skulle opløses og forgaae i Tidens Strøm, saa skal dog dette de Helliges Samfund vare Verden ud, og kun finde sin Forklarelse ved den Ild, der opløser Elementerne, og jeg indskrænker mig til den Lutherske Reformation, ei blot forbi den ligger os nærmest, men især forbi jeg, som christelig Kirke-Historiker, ene i den finder, om ikke theoretisk saa dog practisk den

Grund-Sætning fulgt, at hvad der væsenlig udgiør det christne Troes-Samfund, skal under alle Omskiftelser bevares uforandret.

For nu at giøre denne Betragtning saa klar og tydelig som muligt, vil vi afdele den saaledes, at vi først betragte Reformationen i Kirken selv, derpaa i dens Forhold til Staten, og endelig i dens Forhold til Skolen.

I.

Om den Lutherske Reformation i den Christne Kirke selv.

Paa en Tid, da de fleste Menneskers Kirke-Begreber ere saa forvirrede, og Ingens meer end de høilærde Theologers, hvis Kald det var at klare dem, maa det vel agtes fornødent ved enhver Tale om det Kirkelige, at sige, hvad man forstaaer ved Kirke i Almindelighed, og ved den Christne Kirke i Særdeleshed; men her kan det dog være nok at henvise til Kirkens Gienmæle, hvor jeg ikke blot har paastaaet, at den Christne Kirke er et fra alle Andre kiendelig adskildt Troes-Samfund, men givet Grunde for den Paastand, som den høilærde Modstander end ikke har prøvet paa at giendrive, og som naturligviis ikke ere giendrevne ved en Hof- og Stadsrets Dom, der ei engang berører dem. Ja, om jeg end ikke turde haabe, at de, der tage nogen levende Deel i nærværende Undersøgelse, enten have Kirkens Gienmæle i friskt Minde, eller paa min Anmodning vil opfriske Mindet derom, saa kunde jeg dog her ligefuldt lade det beroe ved Henviisningen, da det i alt

Fald er unægteligt, at hvad vi Lutheraner kalde den Christne Kirke hos os, er et Troes-Samfund, hvori Ingen maa optages ved Daaben, uden at aflægge den Troes-Bekiendelse, hvorved vort Kirke-Samfund kiendelig adskiller sig fra ethvert Andet, der ei bekiender sig til samme Tro. Ligesaa klart er det, at dersom vor Troes-Bekiendelse var et Værk af Luther, da var det ikke den, hvorved den Christne Kirke, mange Aarhundreder før Luther blev født, oprindelig adskildte sig fra alle andre Kirke-Samfund, og at dersom Luther desuagtet havde udgivet en Kirke med en splinterny Troes-Bekiendelse for den ældgamle, oprindelige Christne Kirke, da havde det været saa grov en Løgn, at Man kunde tage og føle paa den. Endelig er det ogsaa en Kiends-Gierning, Man let kan komme til Vished om, at Troes-Bekiendelsen hos os Lutheraner og de Romersk-Catholske er een og den samme, hvilket beviser, at Morten Luther ei forkastede, men beholdt den Troes-Bekiendelse, som ved Daaben udgav sig for den Apostoliske, og som beviislig er saa gammel i Kirken, at alle Indvendinger mod dens Apostoliske Ægthed ere enten grebne i Luften, eller dog af det Slags, som ethvert Menneske i Alderdommen kan giøre mod sin egen Fødsel og sin Mødrene-Byrd, naar han finder det hæderligere eller morsommere at være en Skifting.

Dersom nu, hvad Man maa være ikke saa lidt dum eller gal for at nægte, Vilkaaret for Optagelsen i et Samfund ogsaa maa være den væsenlige Forenings-Punkt, hvormed Samfundet staaer og falder, saa følger heraf, deels at vort Kirke-Samfund staaer og falder med vor Troes-Bekiendelse, og deels at den Lutherske Reformation

ikke har gjort nogen væsenlig Forandring i Kirken. At vi nu heri maae følge Luther, om vi ellers vil høre til det samme Kirke-Samfund som han, og overhovedet til det Eneste, der kan hjemle sig Ret til Navnet af den ægte, oprindelige Christne Kirke, det følger af sig selv, og vil Man kalde det at fortsætte den Lutherske Reformation, da svarer jeg ikke blot for mig selv, men for alle dem, der troe, den sande Christne Kirke er til, og vil høre til den: vi vil visselig fortsætte denne Reformation, saa vi ligesaalidt opgive et eneste Led af vor Troes-Bekiendelse, som vi vil kalde Nogen, der giør det, vor Med-Christen.

Gaae vi nu fra Funten til Alteret, eller rettere fra Daaben til Nadveren, da finde vi vist nok der den Forskiel imellem os og de Romersk-Catholske, at hos dem bliver kun Brødet, men hos os baade Brødet og Kalken uddeelt til alle Giæsterne ved Herrens Bord, og da begge Dele umuelig kan have fundet Sted ved den første store Nadvere, som skal være Mønsteret, maa der nødvendig paa en af Siderne være skeet en uforsvarlig Forandring. Nu lærer vist nok Kirke-Historien, at Luther fandt Kalken næsten almindelig unddraget Læg-Mand, og tog sig den Frihed at ophæve Forbudet som en Uskik; men herved er at mærke, deels at Indstiftelsens Ord, der lyde eens hos begge Kirke-Partier, udtrykkelig kræve, at netop Kalken skal meddeles Alle, thi Herren siger: Drikker Alle deraf, og deels, at paa det Costnitske Concilium, hvor man først, i Anledning af Hussiterne, høitidelig forbød Kalken at meddeles Alle, indrømmede Man selv udtrykkelig, at det var en Forandring af den oprindelige Skik i Kirken, hvorved Man aabenbar baade dømbe sig selv, og

gav Luther Ret til at kalde sin Forandring en Reformation, det er en Fornyelse af det Oprindelige.

Vil Man nu spørge, om denne Luthersfe Reformation skal fortsættes, da følger det af sig selv, vi maae svare: ja, hos Alle dem, der ei, ved at afvige fra det Oprindelige i Kirken, vil ophæve Broderskabet med Apostlerne, og giøre Affald paa den dertil knyttede Velsignelse.

Komme vi nu endelig til Herrens Bøn, Herrens Dag, Lære-Embedet og den Hellige Skrift, da finde vi, at Luther, langt fra at forkaste Noget af alt dette, tvertimod stræbde at giøre det saa frugtbringende som muligt, og han var da saa langt fra at indføre en ny Tro, at han tvertimod slet intet Nyt indførde i Kirken, men lod Alt, hvad der ikke aabenbar var forholdsviis nyt, og allerede derfor uægte, blive hvad det var.

Denne Morten Luthers dybe Ærbødighed for alt det Grund-Christelige i Kirken, som især hans lille Catechismus ret tydelig røber, er nu vist nok en Torn i Øiet paa vore nymodens Theologer, efter hvis luftige Kirke-Begreber fremfor Alt hele Daabs-Pagten skulde feies ud som en papistisk Suurdei, og de maae nødvendig være nær ved at fradømme Manden med den i deres Øine forskrækkelige Nænsomhed, al Ret til Navn af Kirke-Reformator; men det er derfor lige vist, at den Christne Kirke ret alvorlig maa frabede sig enhver saakaldt Reformator, som ikke vil reformere i denne Morten Luthers grundchristelige Aand, og skiøndt den nu for sine Synders Skyld er hjemsøgt med en Skok af dem, tvivler jeg dog ingenlunde paa, den jo skal blive dem saa kvit som den

blev alle de gamle Kiættere, der netop var saadanne Reformatorer, ikke af Guds Naade, men af egen Aande.

Men hvad reformerede da Luther egenlig i Kirken, Andet end Bord-Skikken ved Alteret, som Hussiterne alt længe havde kæmpet for?

Om de Høilærde kan forstaae det, veed jeg ikke, da det er gammelt i den Christelige Huusholdning, at hvad der er aabenbart for de Umyndige er en Hemmelighed for de Høilærde, men i mine Øine er det soleklart, at Morten Luther var en mageløs Kirke-Reformator af Guds Naade, fordi han fandt, at hvad den Christne Kirke fattedes, var ingenlunde en ny Tro, eller Nyt af noget Slags, men Liv og Lys i den ældgamle Tro og Indretning, og fordi han fandtes ligesaa dygtig som villig til at afhjelpe Savnet. Herren har nemlig bygget sin Kirke ikke af døde, men af levende Stene, og lider ingen Tilbygninger, som altid blive Røver-Kuler: men desuagtet var dog hans Kirke i Tidens Løb blevet hardtad steendød, da den Gnist af Liv, der end var tilbage, misbrugdes til at giøre Røgelse paa Afguds-Altre. Da opstod Morten Luther, som Man aandelig vaagner op af Dvale, opstaaer fra de Døde, og lod Christus lyse for sig, og fik af Ham det store Ærende, han saa trolig røgtede, i Herrens Navn at vække de Sovende, opvække de Døde, og lære dem at see Lys i Herrens Lys, at leve af det Brød, som kom ned fra Himmelen, og at tage Salighedens Kalk af Hans Haand, hos hvem Livets Kilde er. En saadan Reformation, det er Fornyelse, der er som Liv af Døde, det er aabenbar den Eneste, der kan finde Sted i Christi Kirke, og at en Saadan timedes den ved Morten Luther, det er saa vist, som at i ham begyndte

Apostlerne igien at tale Guds underlige Ting med Folkenes Tunger, med hans Psalmer begyndte Menighederne paa Ny at love Herren paa det Tungemaal, som de var fødte, og kunde udtrykke sig levende i, ved ham blev den Hellige Skrift igien den christelige Læse-Bog for Herrens Folk, hvortil den var bestemt, og fra hans Dage begyndte klarlig de Troende, som fulgde ham, et nyt Levnets-Løb, vel ikke saa reent og kraftigt som det ældgamle, men dog kiendelig renset, virksomt, elskeligt og frugtbart paa christelig Oplysning.

See, dette var den Lutherske Reformation, og naar der nu spørges, om den skal fortsættes, da maae vi Christne strax, uden videre Betænkning, svare: ja, naturligviis; thi Livet i Herrens Menighed skal jo ikke blot vedligeholdes, men voxe i Reenhed og Kraft, til det bliver som Hans eget paa Jorden, og Lyset skal ei blot holdes tændt, men forvandles fra Klarhed til Klarhed, og overskinne Jorden; og jo meer vi overveie Sagen, des klarere bliver det os, hvor høit vi trænge til en Fortsættelse af den Lutherske Reformation i strængeste Forstand, da det christelige Liv aldrig for menneskelige Øine har været nærmere ved at uddøe, eller det christelige Lys ved at slukkes af sig selv, end i Slutningen af det attende Aarhundrede. Om der virkelig i det Nittende, som vi synes, er levet og er blusset Noget op, som kan hævde sig det store Hæders-Navn af Herrens Liv og Lys, maa Tiden vise, men det veed jeg, at det christelige Haab, der lever i mig, har reist sig som en Dødning fra Lig-Baaren, og at det Lys, som fryder mit Øie, selv naar jeg seer hen til Dødens Skygge-Dale, som ei kan undgaaes, er oprundet for mig som en nedgaaet Soel fra Havets Skiød, og det veed jeg fremdeles, at, Man kalde

det hvad Man vil, og lee derad saa høit Man kan, jeg har dog i Frelserens Kirke gjort Josvas Ord til mine: tjener I Andre kun hvad Guder I tykkes, jeg og mit Huus, vi vil tjene Herren: vi vil tjene vor Herre Jesus Christus, som er undfanget af den Hellig-Aand og født af Jomfru Maria, og vi vil tjene Ham som vore christne Fædre, som Morten Luther og Ansgar, som Augustinus og Irenæus, som Paulus og Johannes, kort sagt, som den gamle Discipel, der skal ikke døe, men synge gladelig: kom, Herre Jesus! naar Skyerne skinne af Hans Faders Herlighed, og Han kommer øiensynlig igien at dømme Levende og Døde!

Det er visselig sandt, vi har ikke glemt det, og dølge det ei heller, at Luther holdt en Udfeielses-Fest i Kirken, og kan vi end ikke billige Alt hvad derved fandt Sted, og allermindst Huiene i vilden Sky af Kirke-Pøbelen, saa indsee vi dog godt, at en Udfeielse af den gamle Suurdei var nødvendig, før den Paaske, den Opstandelses-Høitid, for hvilken vi vil evig takke Herren, kunde sømmelig holdes; men, med de selvgjorte og nybagte Reformatorer at ansee Udfeielsen for Reformationens Hoved-Stykke, dertil kan vi umuelig bekvemme os, da det aabenbar strider mod sund Fornuft, efter Sagens Natur.

Gjorde nemlig Verke-Catholikerne Ret i at betragte den Christne Kirke som en stor Steen-Stue, der uden videre christnede og helligede Alt, hvad der kom ind i den med den selvgjorte Dør-Vogters (Pavens) Tilladelse, see, da havde Verke-Protestanterne ogsaa Ret til at ansee Udfeielsen for Hoved-Sagen, og sig selv for de Lykkelige, der nu kunde christne og hellige Alt hvad de vilde, ved at ind-

føre det i den vel udfeiede og udluftede, tomme og rummelige Steen-Stue; men da nu de Første har aabenbar Uret, saa har naturligviis de Sidste det ei mindre. Den Christne Kirke, vi tale og vi trættes om, er jo i Grunden slet ikke Andet end et Menneske-Samfund eller en Menighed, med en nøie bestemt, vidunderlig Tro, og et deraf udspringende, uforkrænkeligt Saligheds-Haab, og hvor noget Virkeligt er Hoved-Sagen, der lærer Fornuften, at Udfeielsen kan aldrig blive det, men laaner alt sit Værd af Hoved-Sagen, der naturligviis ikke maa feies ud, men skal ved Udfeielsen vinde Plads, faae Syn, og uden Hindringer giøre sin Virkning.

Dog, en Materie, der i vore Dage er saa omhyggelig fordunklet, trænger høilig til Oplysning, og at bidrage min Skiærv dertil, er som en Ordets Tjener ei meer end min Skyldighed.

Naar vi nemlig tale om den Christne Kirke, ikke som en Steen-Stue eller et Luft-Castel, men som et troende Menneske-Samfund med Saligheden for Øie, da er Udfeielse naturligviis et billedligt Ord, der kun betyder hvad i Aandens Hverdags-Sprog kaldes Renselse, og at en saadan maa finde Sted hos alle Syndere, naar de skal blive værdige Medlemmer af de Helliges Samfund, er nemt at forstaae. Derfor hører det til Daabens Vilkaar i den Christne Kirke, at forsage eller undsige Djævelen med alt hans Væsen og alle hans Gierninger, som Noget der strider mod Christendommens Aand, og maa, naar det faaer Indpas, hindre den aandelige Vext, tære paa Livs-Kraften, svække Frimodigheden og Glæden i Herren, undergrave og omsider tilintetgiøre Troen og Haabet, hvorpaa al

Christendommens Velsignelse beroer. Det er desaarsag umueligt, at Troen og Haabet kan blive levende i et syndigt Menneske, uden at de sætte ham i Strid med Alt, hvad der i hans Tænke-Maade, Tanke-Gang, og Levnets-Løb strider imod dem, og jo mere klarøiet han er, og jo mere oplyst han bliver, des bedre vil han overskue Kampens Omfang, indsee dens Nødvendighed, og opdage Maaden, hvorpaa den bedst kan føres. Er nu den Opvakte tillige Lærer i Kirken, da maa han kæmpe for Menigheden, som for sig selv, thi dertil driver den sande Kiærlighed, og ei, som Øllebrøds-Potterne vil indbilde os, til at drage et Slør over Fordærvelsen, og raabe Fred, hvor der er ingen Fred. En christen Præst som Morten Luther vilde da til enhver Tid have fundet Nok at bestride og udrense, baade hos sig selv og Menigheden; men nu fandt han selv det christelige Bede-Huus allevegne aabenbar gjort til en Røver-Kule, saa Præsterne, istedenfor at bestride Djævelen, hans Væsen og hans Gierninger, reiste Altere for Fienden i hver en Krog, ja lagde sædvanlig, som hans troe Tjenere, Puder under Hovedet paa de sovende Syndere, og bandt Garn til at fange Sjæle for Afgrunden. Under saadanne Omstændigheder maatte der nødvendig i alle Maader opstaae en Kamp paa Liv og Død om Renselsen, og efter at Kirke-Begreberne i en Række af Aarhundreder var blevet meer og meer forvirrede, det Synlige sat i Stedet for det Usynlige, og Aanden fortrængt af Kiødet, er det intet Under, at Kampen, selv naar den, som hos Luther, var om det Aandelige, fik Udseende af, at være meest om haandgribelige Ting, eller dog om Geistlighed og Bibel-Læsning. Det er imidlertid klart, at baade kunde

der være fuldt af Billeder i Bedehuset, og af Klostre i Landene, uden at de Christne derfor behøvede at dyrke Helgene eller kiøbe Aflad, og ligeledes kunde Bedehusene faae bare Vægge og Klostrene Skam, som skeet er, uden at Menigheden derfor blev det mindste christeligere. Skal derfor den Lutherske Reformation have Æren for en Kirke-Rensning, da maa det have været dens Hoved-Sag, at rense Menighedens Tænke-Maade og Tanke-Gang i Overeensstemmelse med den Tro, vi bekiende, og det Haab, hvortil vi ere kaldede. At det virkelig var saa hos Luther selv, indrømmer jeg med Glæde, og det er kun alt for klart, at hans Kirke-Rensning i den Forstand netop nu maa ivrig fortsættes, eller fornyes; thi Tænke-Maaden og Tanke-Gangen kunde umuelig være mere uchristelige i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede, end de i Slutningen af det Attende blev.

Har Protestanterne end ingen Romersk Pave, der blindthen vil antages for Christi Statholder, og fordrer samme Ærbødighed for sine tit selvmodsigende Indfald, som for de christelige Troes-Artikler, saa har de dog, hvad der er ikke bedre, et Pavedom i den saakaldte philosophiske Theologi, der hverken er mindre selvmodsigende eller mere christelig, fordi den udleder sin Myndighed ikke fra Christus ved Guds høire Haand, men fra en vis luftig, mystisk, upersonlig Person ved Navn Fornuften, og fra en Bog kaldet Bibelen, hvis Fuldmægtig den blindthen vil antages for at være, og skiøndt Man maatte synes slig Anmasselse er alt for latterlig til at være farlig, lærer dog Erfaringen, at selv Christne bæve for at bansættes af den latterlige Pave, som den ubeskrivelige Fornufts Be-

spottere, og den ubeviislige Skrift-Fortolknings Modstandere. Naar de gamle Papister vrævle om vor Frue, som den Guds Moder, hvis Bønner hendes Søn umuelig kan afslaae, da korse vi os vel over deres Dumhed, men naar de Høilærde skrive om den nybagte Gud-Moder Naturen, hvis evige Love Gud ei kan forandre, da bøier Man sig ærbødig, og tvivler heller om alle Herrens Mirakler, end om Pave-Bullens Fornuftighed og deraf udspringende Lovs-Kraft. Man trøster sig vel i Kirken med, at om den end tildeels har lidt Skibbrud paa Troen, er den i det Mindste derved blevet skildt ved al Middel-Alderens Over-Tro, men skiøndt jeg ikke misunder Nogen den Trøst i Døden, at Sygdommen er hævet, kan jeg dog heller ikke nægte, at naar Man prædiker om christelige Dyder, som Man kan have ved Siden ad sine Laster, da giør Man Helgene, trods Paven; naar Man dysser Menigheden i Søvn med den Abe-Kiærlighed, der skal hindre Gud fra at giøre dem Helvede hedt, der foragter Himmerig, da sælger Man Aflad for Røver-Kiøb, saa godt som Tezel, og naar Man prædiker Tro paa noget aldeles Ubestemt under Navn af Fornuften, da prædiker Man den grueligste Over-Tro, og aabner Døren for al muelig Saadan, thi om denne ubestemte Fornuft giælder det visselig, hvad Hamlet siger, at den er Lysternes Koblerske, og kan give Grunde for hvad det skal være.

Dog, uagtet jeg om dette mit saakaldte Fornuft-Had tit og længe har udtrykt mig saa tydelig, som jeg kunde, tør jeg dog ikke undlade ogsaa her at forklare mig nøiere, ikke for at undgaae den pavelige Bansættelse, som jeg har lært at blæse ad, men deels for at være uskyldig i

den muelige Mis-Forstand, og især fordi vi under Kirke-Rensningen høilig trænge til at faae Noget for Lyset, som den herskende Fornuft beraaber sig paa, men holder omhyggelig skjult, netop som den romerske Pave gjorde med Bibelen.

Det er nemlig soleklart, at vi hverken om den christne Tro eller om nogen aandelig Ting kunde have en velgrundet Overbeviisning, dersom vi ikke i vort eget Inderste havde en Dygtighed til, i en vis Grad, og under visse Omstændigheder, at adskille det Sande fra det Falske i Aandens Verden, saa uden denne Evne var selv den klareste guddommelige Aabenbaring os til slet ingen Nytte. Vil Man nu kalde denne Dømme-Kraft Fornuften, som det var Skik blandt vore Fædre, da har vi intet andet derimod, end det Erfaringens Vidnesbyrd, at det er en farlig Sag om aandelige Ting at bruge Ord, hvis egenlige Bemærkelse er tvivlsom og derfor let kan dreies; men naar Fornuft kun betyder Dømme-Kraft, da seer Man strax, hvor latterligt det er, at beraabe sig paa den, som Hjemmel, da enhver Dom, som Yttring af Dømme-Kraften, jo maa staae og falde med de angivne Grunde, og kan umuelig giælde for et Magt-Sprog, Man med blind Tro skal underkaste sig, og giør Man det alligevel, da viser Man aabenbar kun en overtroisk Ærbødighed for den Persons Indsigt og Ærlighed, hvis Dom Man lader giælde, med mindre denne Person kan hævde sig guddommelig Myndighed paa en Maade, der tilfredsstiller vor egen Dømme-Kraft. Nu er dette, hvad mig angaaer, ingenlunde Tilfældet med Nogen af alle de nymodens Theologer og Philosopher, som med deres Fornuft vil kyse Livet af os: kyse os fra den christne

Tro, som er Livets Kilde i os; men ved min Forstand er det derimod blevet mig klart, at alle Grundene for denne Dom om den Christne Tro, er de jammerligste af Verden, og desaarsag forkaster jeg deres Dom, uden at bryde mig det Mindste om Lovtalerne, de holde over deres egen Domme-Kraft, da deres Domme vise, at enten maa den være meget usſel, eller ogsaa bruge de den meget slet. For nemlig at kunne fælde en forsvarlig Dom, om en Troes-Artikel eller Sætning om aandelige Ting, er sand eller falsk, maae vi først og fremmerst være visse paa, at der er en Sandhed, som bliver aldrig Løgn, og at der er en Løgn, som bliver aldrig Sandhed, og det er der ganske vist; thi hvad Man ikke kan nægte, uden i Nægtelsen at modsige sig selv, det er ganske vist unægteligt, og hvad Man ikke kan paastaae, uden i Paastanden at modsige sig selv, det er ganske vist en haandgribelig Løgn. Vilde Man derfor paastaae, at der er ingen evig Sandhed til, som aldrig kan blive Løgn, da slog Man sig aabenbar selv paa Munden; thi var der ingen anden evig Sandhed til, saa maatte jo dog Paastanden selv være en evig Sandhed, og da der dog ingen saadan kan være til, uden at Paastanden bliver en evig Løgn, saa beviser den unægtelig sin egen Løgnagtighed. Det er imidlertid saa langt fra, at den Christne Troes Modstandere oplyse denne Grund-Lov i Tankens Verden, og dømme derefter, at de ikke blues ved at paastaae, at to Sætninger, der bestemt modsige og udtrykkelig udelukke hinanden, kan begge være sande, hvorved de aabenbar, saavidt det staaer til dem, lukker Døren for al aandelig Sandheds Erkiendelse, og bevise kun, at den Fornuft, hvis Tolke de er, kan umuelig være Sandheds Ven, med mindre Hjertens-

Ven og arrigste Fiende løber ud paa Eet, i hvilket Tilfælde naturligviis Himmerig og Helvede løb ogsaa ud i Eet, saa det var hip som hap, hvor Man kom hen, og Galskab at tænke derpaa.

Heraf følger, at dersom det enten er Dømme-Kraften, eller noget Andet af hvad der enten betinger Sandheds Erkiendelse, eller leder til den, Man kalder Fornuft, da er jeg netop dens ægte Forsvarer mod dens falske eller ægyptisk forblindede Venner, og er de Godtfolks Fornuft derimod Noget, der uden Hjemmel vil troes paa sit Ord, da er den Daarskab, og er den Noget, der vil giøre al aandelig Sandheds Erkiendelse umuelig, da er den et reent Djævelskab, og maa finde sig i at bestrides og forhaanes af mig, og af alle Christne, som bleve deres Daabs-Pagt troe. Men ikke det alene, thi da det er umueligt, at to Sætninger, som udelukke hinanden, kan enten løbe ud paa Eet, eller begge være sande, saa maatte vi Christne være fortvivlede Løgnere, om vi kaldte dem vore Med-Christne, som forkaste og bestride vor Tro, og da der dog nu iblandt Protestanterne er et heelt Sæt Præster og Theologer, som udskiælde Meer eller Mindre af den Tro, vi ved Daaben bekiende, for Over-Tro, saa hører det aabenbar til Kirke-Rensningen i vore Dage, at vi gammeldags Christne, som vil bevare og forplante vor christne Tro, blive kirkelig adskildte fra dem, der aabenbar forkaste og stræbe at udrydde vor Tro.

Ja, jeg opfordrer herved hver sandhedskiærlig Mand, høi eller lav, lærd eller læg, Christen eller Jøde, Tyrk eller Hedning i Troen, til at dømme paa Ære og Samvittighed, om det ikke er Synd og Skam og Spot, at

Folk, der belee eller dog forkaste og bestride vor christne Tro, indtrænge sig som Lærere i vort Kirke-Samfund, og stræbe især hos vore umyndige Børn at nedbryde den Tro, deres Embede medfører, de skulde forkynde, indskærpe og befæste, og jeg indskyder det under Hans Kiendelse, som efter Sandhed skal dømme Levende og Døde, om vi gammeldags Christne ikke, under disse Omstændigheder, som ærlige Folk og vore Børns fødte Værger, ere nødte til at ophæve Kirke-Samfundet med vor Troes aabenbare Modstandere. Sandelig, var der, som i det Mindste Protestanter dog vel ikke vil nægte, skiellig Grund til en kirkelig Affondring i Luthers Dage, skiøndt Man paa begge Sider erklærede sig enige om Daabs-Pagten, og om Forkastelsen af alle gamle Kiætterier, da er en fuldkommen kirkelig Skilsmisse aabenbar uundgaaelig nu, da det først og sidst er om Troen og Daaben der strides, altsaa om det, hvormed vort Kirke-Samfund øiensynlig staaer og falder. Naar Man ikke blues derved for alle ærlige Mennesker, for sin egen Samvittighed, og for den Levende, som seer os i det Skjulte, da lærer Erfaring, at boglærde Folk kan saaledes dreie og vende og sætte deres Ord paa Skruer, saa den klareste Sag synes de Fleste mørk og forvirret, men vi veed det jo dog paa begge Sider, at vi er grunduenige i Troens og Salighedens Sag, og vee os, vi have nu for Resten Ret eller Uret, om vi agte vor egen og vore Børns aandelige og evige Vel for saa ligegyldig en Ting, at det kommer os ud paa Eet, om Hjertets Fred og den evige Salighed søges paa denne eller paa hiin af to modsatte Veie, der umuelig kan føre til samme Maal, med mindre der ingen aandelig og evig Sandhed

skulde være til, hvad det dog aabenbar er ligesaavel Galenskab som Guds-Bespottelse at paastaae. Er Jesus Christus ikke sand Gud med Faderen, da er det Afguderi at troe paa ham, og kalde ham sin aandelige Herre, og var Mennesket Jesus Christus undfanget og født ligesom vi, da kunde han umuelig være Guds eenbaarne Søn. Var den Hellig-Aand ikke sand Gud med Faderen og Sønnen, da var det Afguderi at troe paa ham, og var der i Grunden ingen Synds-Forladelse, eller skulde vore Legemer ikke virkelig opstaae af Graven, da var jo vor Tro aabenbar falsk og vort Haab forfængeligt! Ja, dersom der var et eneste falsk eller løgnagtigt Ord i den Troes-Bekiendelse, vi giør til Vilkaar for Optagelsen i vort Kirke-Samfund, da var det et løgnagtigt og afskyeligt Samfund, thi det udgiver sig for de Helliges Samfund, stiftet af Guds hellige (rene) Aand, og af Guds eenbaarne Søn, som efter Sandhed skal dømme Levende og Døde, og at giøre en eneste Løgn til Vilkaar for Optagelsen i et saadant Samfund, var jo den modtvilligste og skammeligste Guds-Bespottelse, der lader sig tænke! Kunde det være sandt, som Man har paastaaet, baade at vi blive salige udelukkende af Guds Naade uden al Fortjeneste, og at vi blive salige ved vor egen Fortjeneste, da kunde vi vistnok ogsaa være Troes-Forvandte af dem, der fornægte og forkaste vor Tro, men da hiin Paastand umuelig kan være sand, med mindre der i Grunden slet ingen Sandhed skulde være til, saa er Paastanden unægtelig saa falsk, som nogen Paastand kan være, og hvem der har gjort den, maa kalde den høitidelig tilbage, og bede Sandheden om Forladelse, før noget sandhedskiærligt Menneske kan finde det Umagen værdt, eller

ogsaa kun sømmeligt, at skifte Ord med ham om Noget, der angaaer Salighedens Sag, eller ogsaa i det Hele om aandelig Sandhed!

Vi har nu seet, at da Luther reformerede i den Christne Kirkes Aand, falder Spørgsmaalet om hans Kirke=Reformations Fortsættelse sammen med det Spørgsmaal, om den Christne Kirkes Levnetsløb skal fortsættes, da dertil nødvendig hører, at Troen og Haabet skal være levende, og, naar de true med at hendøe, kraftig oplives. At Kirke=Døgnets Radicaler mene noget ganske Andet med hvad de kalde Reformationens Fortsættelse, Undergravning nemlig og Nedbrydelse af den Christne Kirke, det have vi ingenlunde dulgt; men det kan vi naturligviis, som Christne, ikke ændse anderledes, end ved paa det Kraftigste at protestere derimod, i den Christne Kirkes Navn, og i Hans, som har lovet, at Helvedes Porte skal aldrig faae Magt med den, og som i atten Aarhundreder har stillet overflødig Borgen baade for at det er hans Hjertens=Mening, han dermed udtrykker, og at hos ham gaaer Ordet aldrig over Magten.

Var nu den Christne Kirkes Forhold til de verdslige Stater, som huse den, ei under Tidens Løb blevet saa besynderlig indviklet, da vilde Protesten (Gienmælet) alene giøre Sagen klar; thi da var med den en forsvarlig Skilsmisse gjort mellem den Christne Kirke og dens aabenbare Fiender, og Tiden fik da at vise, om den var bygt paa en virkelig Klippe eller paa en Sanddynge, eller med udtrykkelige Ord: om den kunde staae sig mod Fienden eller ikke. Nu derimod er Sagen unægtelig vanskeligere, saa Kirkens Tilstand synes ligesaa fortvivlet, som de Staters, der er

fulde af Radicaler, som ikke vil gaae ud, da de er kloge nok til at indsee, Man langt lettere kan nedrive en Bygning, Man er i, end den Man holdes uden for, saa, dersom de Christne ikke havde en Konge, der med Rette kaldes den Herre Zebaoth eller Hærskarernes Høvding, da maatte den franske og tydske Spaadom om Kirkens Undergang vist nok med det Første gaae i Opfyldelse; men Tingen er, at havde de Christne ikke havt saadan en uindskrænket Konge, der ligesaa roligt kan lee ad Oprørs-Skrifter som ad Feide-Breve, da maatte Kirken aabenbar være forgaaet længe før den kom til os, og for Christne er det derfor aldrig Spørgsmaalet, om Kirken skal blive sine indvortes, utaalelige Fiender kvit, men kun hvor snart og hvorledes det skal skee. Herom kan nu naturligviis enhver af os lettelig giætte feil, da vor Konges Tanker og Veie ere saa høit over vores, som Himlen er over Jorden; men kan ingen oplyst Borger med Fædrelands-Kiærlighed derfor undlade at tænke paa det Riges Redning, hvortil han hører, saa kan oplyste Christne det naturligviis ikke heller, og stort kan vi ikke giætte feil, naar vi ydmygelig men frit benytte os af den herlige Adgang, vi alle har til vor livsalige Konge, hvor vi kan sidde ved Tronens Fod og høre ham tale om de Ting, som høre til Guds Rige; thi, som han selv saa velsignet har sagt, han behandler ikke sine Tjenere som Trælle, der ei maae vide hvad Herren giør, men som Venner, hvem al den Oplysning er vel undt, som de kan bære. Sligt klinger jo vist nok lidt mystisk, men deels er der nu engang noget saare Hemmelighedsfuldt eller Mystisk i Kiærligheden og i alle de Forhold, den skaber, saa uindskrænket kan ingen oplyst Mand, der

ønsker ogsaa kun huuslig og borgerlig Lyksalighed, erklære sig mod det Hemmeligheds-Fulde, og deels vil Sagen kiendelig klarne sig, naar Man lægger Mærke til, at den Christne Kirke, altsaa Christi Rige paa Jorden, har allerede staaet snart i to tusinde Aar, og har for al den Tid en skriftlig, velbevidnet Historie, der lader sig studere, og maa nødvendig give bedre Oplysning om Regierings-Principerne og Folke-Aanden, end nogen anden Stats-Historie, baade fordi den er sikker i et længere Tids-Rum, og fordi Riget er af en **aandelig** Natur.

Fra denne Side, som er den klareste, maae vi nødvendig betragte Sagen, naar vi vil oplyse den for Andre, end hvem der selv er inde i hvad de Christne med et hemmelighedsfuldt Navn kalde de Helliges Samfund; thi Sammen-Blandingen og Forvexlingen af Tale med Verden og Tale til Troende, eller af Prædiken og historisk Undersøgelse, har allerede gjort de Christne saamegen Skade, og frembragt saamegen Forvirring i Begreberne, at christelige Skrift-Kloge ret omhyggelig maae stræbe at aflægge den slemme Vane, uagtet den vist nok er blevet os til anden Natur. Selv har jeg saa længe og saa øiensynlig gjort mig skyldig i hin Forvexling og Sammenblanding, at ligesom det paa den ene Side maa giøre mig billig mod mine Med-Skyldige, maa det paa den Anden giøre mig saa bange for min gamle Feil, at jeg let kunde falde i en Ny, ved alt for skarpt at adskille, hvad dog i en Christens timelige Liv maa hænge sammen, og ei adskilles med Grøft og Giærde, men kun med Skiel-Stene. Hvorvidt mig nu hændtes noget Saadant, da jeg sidst (i Afhandlingen om Religions-Frihed) offenlig behandlede det vigtige Spørgs-

maal om den Christne Kirkes Forhold til Staten, skal jeg lade være usagt, da det gaaer mig med endeel af min forrige Skrift, som det ventelig gaaer Publicum med meer, jeg har ikke læst den for nyelig; men i alt Fald har Tiden viist, at den Oplysning, jeg deri gav, var utilstrækkelig, og da jeg dog i denne Henseende naturligviis vil strække mig saameget jeg kan, skal jeg nu stræbe at tale saa rolig som en Christen altid maa kunne, og saa klart som en oplyst Christen i vore Dage kan.

II.

Om den Lutherske Reformation i Kirkens Forhold til Staten.

Naar vi her tale om Reformation, da er det dobbelt nødvendigt, tydelig at sige, hvad vi mene dermed, deels fordi det er noget Aandeligt, der ikke har noget Synligt og Haandgribeligt, som svarer til Navnet, og deels forbi Reformation er et fremmed Ord, som ikke ved daglig Brug i Folke-Munde har faaet en fast Bemærkelse, men er tvertimod blevet saa misbrugt af Bog-Skriverne, som noget Ord, der havde det Uheld at falde i deres Kløer, og overlades til sin Skiæbne! Herved er det nemlig kommet saavidt, at naar Man i vore Dage hører Nogen tale om at reformere, da siger det Ord os ikke Andet om hans Mening, end at han tænker paa en Forandring, thi vel paastaae Alle de, der vil reformere, at det skal være en Forbedring; men derved løftes Sløret ingenlunde, da vi vel veed, Forbedring er en meget god Ting, men ogsaa at det er et meget ubestemt Ord, der først faaer rigtig Noget at betyde, naar man hører, først hvad det er, der skal

forbedres, og dernæst hvori Forbedringen skal bestaae. At nu ingenlunde Alt hvad man kalder Forbedring virkelig er det, har Europa faaet smertelig at finde, og faaer det sagtens daglig mere, saa det var intet Under, om Harmen over de selvgjorte Reformatorer omsider hos Mange avlede en Fordom mod al Reformation, som et blot Skalke-Skjul for hvem der vilde vende op og ned paa alt Bestaaende; men da nu dog Ordet ei kan aflægges, fordi det udtrykker en virkelig og vigtig Begivenhed i Christenhedens Historie, saa nødes vi til at kiøbe Tydeligheden paa Korthedens Bekostning; og bemærke, at hvad man end vil behage at kalde Reformation, saa betyder Ordet i det Latinske Sprog, hvoraf det er laant, dog en Fornyelse eller Gienfødelse af det Oprindelige i givne Forhold eller Indretninger, og toges i den Mening af Morten Luther og hans første Disciples, saa i Kirkens og Statens Historie kan den Lutherske Reformation aldrig komme til at betyde Andet, end det Luthersk Forsøg paa at bringe den christne Kirke tilbage til sin oprindelige Beskaffenhed i alle Henseender.

Førend vi derfor kan tale tydelig om, enten den Lutherske Reformation, i Kirkens Forhold til Staten, bør fortsættes eller ikke, maae vi først vide, hvorban dette Forhold oprindelig var, hvilke Forandringer det havde undergaaet, og hvorvidt det lykkedes Luther at fornye det; thi først da kan vi skielne, hvad Parti Kirken maa tage i denne Sag, og slutte os til, hvad Udfald Kirkens usynlige Hoved, Guds Riges almægtige Konge, vil give den.

Til Lykke er det alminbelig bekiendt, og kan ei uden aabenbar Daarskab modsiges, at den christne Kirke op-

rindelig, som et blot Troes-Samfund, der kun befattede sig med Aand og Evighed, stod adskilbt fra den verdslige Stat, men var dog langt fra at sætte sig i fiendtligt Forhold til den, da den tvertimod, hvor den kom, avlede et Kuld af Himmel-Borgere, som den verdslige Stat maatte lykønske sig med, som Mønstre paa Underdanighed og Rolighed, Ærlighed og Ærbarhed og alle borgerlige Dyder. De Vantro nuomstunder er derfor aldeles enige med os om, at de haarde Forfølgelser, den christne Kirke i sin første Tid maatte udstaae, var fra den romerske Øvrigheds Side ligesaa ukloge som uretfærdige, thi, sige de Vantro, kan man end ikke frikiende de første Christne for Sværmeri eller billige den Haardnakkethed, hvormed de, der dog selv tilbad et Menneske som Gud, vægrede sig ved Alt hvad der ogsaa kun smagde af det romerske Afguderi og Keiser-Forgudelsen, saa er dog Samvittigheden Noget, der ei lader sig tvinge, og en dydig Vandel er saa fordeelagtig for en Stat, at kun taabelige eller grusomme Tyranner kunde rase mod fredelige og sædelige Undersaatter, som, paa nogle Griller nær, hvorved de Ingen skadede, var Statens bedste Borgere.

Det er ligeledes nokſom bekiendt, at skiøndt Kirken i hine Dage ikke blot maatte opholde og hjelpe sig selv, men havde for det meste baade den verdslige Øvrighed, Stats-Religionens Præster og Pøbelen imod sig, saa er dens Historie i de tre første Aarhundreder dog netop dens ypperste Hæders-Krands, saa det var ikke let at forstaae, hvorledes den skulde komme i et Forhold til de verdslige Stats-Indretninger, der var den mere tjenligt.

Ikke desmindre forandrede Forholdet sig, da den romerske Keiser Constantin erklærede sig for den christne Kirkes Beskytter, men hvad den derved vilde vinde, lod sig ogsaa forudsee, da Keiseren, endnu førend han var døbt, tiltog sig Forsædet paa det store Lande-Møde i Nicæa, hvor Spørgsmaalet var om, hvem der skulde giælde for christelig Rettroende, og hvem for Kiættere. Intet Under, om den hedenske Keiser derved slet ikke tænkde paa den christelige Troesbekiendelse ved Daaben, som han, der selv var udøbt, maaskee slet ikke kiendte, og havde endnu mindre faaet Aand til levende at fatte og tilbørlig at skatte, men kun paa hvad han, ved Samtale med enkelte Bisper og nogen Læsning i Bibelen, havde sluttet sig til, maatte være Hoved-Sagen; og her see vi strax en Hoved-Grund, hvi Christendommen ikke godt kan være Stats-Religion, thi Statens Over-Hoved er vant til at foreskrive Love, og, naar han betragter sig som Over-Hoved i den christne Kirke, fristes han immer til at ville foreskrive de Christne hvad de skal troe, hvad dog i Grunden slet ikke gaaer an. Det første Skridt syndes vel taaleligt, fordi det endnu var i frisk Minde, hvad alle Christne havde troet, og fordi Keiseren paa ingen Maade vilde foreskrive en ny Tro, men kun yderligere forklare hvordan Troen var at forstaae; men naar først Keiserne kom i med at foreskrive Troes-Bekiendelser, kunde og vilde de naturligviis stundom gaae videre, og det var allerede stor Skade, at nogen kunde udelukkes af Kirken, skiøndt han havde den Christne Tro, og at Udelukkelsen blev en Stats-Sag, som drog borgerlige Følger, og selv følelig Straf efter sig. Derved tabde nemlig Kirke-Samfundet en stor Deel af sin Frihed

og Reenhed, thi for at undgaae Straf, eller dog Tabet af Keiserens Yndest, med alle deraf udspringende borgerlige Følger, vilde naturligviis Mange, som ellers havde vendt Kirken Ryggen, nu enten hykle dens Tro, eller see til, med Keiserens Samtykke, at faae den forandret, Noget, der allerede viste sig i Constantins Dage, og blev ret aabenbart under hans Søn Constantius, som befalede, at Arianerne skulde giælde for de Rettroende.

Men efter Julians Tid blev det endnu værre; thi da nødte Keiserne deres hedenske Undersaatter til at lade sig døbe, og fyldte saaledes Stats-Kirken med Vantroe, der enten maatte betragte den som et Tugt-Huus, de sukkede efter at see nedbrudt, eller maatte arbeide paa at omskabe til et Afguds-Tempel, hvor der ikke spurgdes om Tro og Haab og Kiærlighed, men kun om Ceremonier og udvortes Handlinger. Det Sidste lykkedes, som Man veed, temmelig godt; men naar Man forser sig over Helgen-Tilbedelsen, Billed-Dyrkelsen, Skiærs-Ilden, og al den Afgudiskhed, der nu indstrømmede, da burde Man ikke glemme, at det stod i en naturlig og nødvendig Forbindelse med at giøre Christendom til Stats-Religion i gammel-romersk Forstand, og til en tvungen Sag i det Romerske Rige, saa det er kun underligt, at den Christne Tro ikke gik under i al den Afgudiskhed og Over-Tro. Rimeligviis vilde det i Østen snart være skedt, hvis ikke den Christne Kirke havde faaet en ny udvortes Fiende, der tilbagegav den endeel af sin aandelige Frihed, og det var Mahomedanerne; thi hvor de fik Magten, hørde Christendommen op at være Stats-Religion, Ingen dreves mere ind i Kirken, Nogle lokkedes ud af den, og derfor har den, under de i Øvrigt ugunstigste

Omstændigheder, vedligeholdt sig omtrent paa samme Trin, som den under Stats-Tvangen var nedsunken til.

Dog, dette kun i Forbigaaende, thi vi veed, det var ikke i Østen Luther opstod, og jeg lægger til paa eget Ansvar, at ingen Luther kunde opstaae, hvor Daabs-Pagten, som hist, var forfusket, og Aanden dermed vingeslagen; det var mellem Proselyterne fra Rom Reformationen udklækkedes og virkede, og paa Rom maa vi da fæste Øie.

Bisskoppen i Rom, som beklædte det eneste Apostoliske Sæde i Vesten, det vil sige: var der den eneste Kirke-Forstander i en Menighed, som Apostlerne selv havde stiftet, modsatte sig allerede under de keiserlige Kirke-Værger enhver Forandring af Daabs-Pagten, og det vestlige Rige faldt til al Lykke saa tidlig, at Stats-Tvangen ei kunde bære saa bedrøvelige Frugter. Hedning-Folkenes Indvandring, og Missionerne til Hedning-Lande, hvor Kirken immer en Tidlang beholdt indvortes Fred og Frihed, under udvortes Trængsel, bidroge Deres til at vedligeholde den grund-christelige Følelse, og forsinke Vanslægtningen; men udeblive kunde Ulykken ikke, da man dog i Grunden vedblev at sammenblande og forvexle de kirkelige og borgerlige Forhold. Det hedensk-romerske Princip, at giøre Kirken til en blot Stats-Indretning, forkastede Man vel, men optog derimod det israelitiske Princip, at giøre Staten til en kirkelig Indretning, hvoraf Følgen blev kirkelig den samme; undtagen forsaavidt, at det Grund-Christelige i Kirkens Indretning blev længe uantastet. Overalt, hvor Christendommen kom hen, og vandt Regieringens Yndest, blev nemlig de, der ikke godvillig lod sig døbe, tvungne dertil, og især under Kors-Togene lærde Man sig til at døbe hele Folke-Færd

med Sværdet over Hovedet, hvorved naturligviis i alle Maader Christendommen tabde og Hedenskabet vandt.

Vi vil her slet ikke indlade os i den Undersøgelse, om ikke, efter Middel-Alderens særegne Omstændigheder, Pavedommet var en borgerlig Velgierning, og maatte, naar det udartede, forstyrre sig selv, da det ikke støttede sig paa verdslig Over-Magt; thi her er det os kun om den Christne Kirke at giøre, som unægtelig altid maatte sukke dybt under Pavedommets Aag.

Hvad vi her kalde Pavedommets Aag, er naturligviis blot hvad der med en verdslig Arm vilde nøde de Christne til at have Kirke-Samfund med deres Troes Fiender, og at finde sig i de kirkelige Forandringer, det maatte behage Pave og Geistlighed at indføre; thi al den Udsuelse og anden Ulæmpe, Pave-Magten førde med sig, var ikke et kirkeligt Aag, men et borgerligt, som faldt paa alle, enten de var Christne eller ikke.

Dette Aag havde, som Man veed, længe før Luthers Dage, Mange høirøstet beklaget sig over og Hussiterne i Bøhmen afkastet, men dog var det først i det sextende Aarhundrede der i denne Henseende begyndte en ny Tingenes Orden, i det hele Folkefærd protesterede mod det himmelske Statholderskab, som Paven, og den lovgivende Myndighed i Kirken, som Geistligheden havde tiltaget sig.

Dette var unægtelig det første nødvendige Skridt til en Reformation af Kirkens borgerlige Stilling, da det først maatte giøres giældende mod den selvgjorte Herrens Statholder, at Christi Rige var ei af denne Verden, før Kirke-Samfundet kunde blive en fri Sag, hvortil Ingen skulde tvinges, og hvorover intet Menneske og ingen Stand

maatte opkaste sig til Herre; men fuldført blev aabenbar denne Reformation ingensteds, undtagen, paa en Maade, i de Nordamerikanske Stater, da vi ellers allevegne finde Kirke og Stat meer eller mindre indviklede i hinanden.

Et andet Spørgsmaal er det, om ikke dog Reformationen blev saavidt fuldført, som det var nødvendigt, og som Tiden var moden til, og, i saa Fald, om en videre Fortsættelse nu er nødvendig eller dog betimelig; thi skiøndt den Christne Kirkes oprindelige Stilling i Verden maa være Mønsteret, vi see hen til, beroer det dog baade paa Kirkens og Statens Tilstand, om en fuldstændig Fornyelse deraf skal, for Tiden, være nødvendig, eller endogsaa kun ønskelig?

Nu bestaaer den Christne Kirkes umistelige Frihed deri, at dens Tro ikke i Kirke-Samfundet bliver forandret eller modsagt, eller, med andre Ord, at ingen i Kirken opkaster sig til Herre over Troen, fornægter eller bestrider den, og det blev virkelig for en Tid vundet, hvor den Lutherske Reformation gik igiennem, og vundet paa den efter Tidens Vilkaar ønskeligste Maade. Det var nemlig kun Tyrannen Henrik den Ottende i England, der, da han opkastede sig til Kirkens Over-Hoved, tiltog sig et Herredømme over Troen, ligesom de gamle Romerske Keisere, og naar Fyrsterne som fulgde Luther ogsaa kaldte sig Høvdinger i Kirken, da meende de aabenbar slet ikke, at de havde Ret til at beherske Folkets Tro, men kun Geistligheden, som Statsborgere, og den udvortes Form af Guds-Dyrkelsen, i Overeensstemmelse med Sacramenternes rette Brug, og Evangeliets fri Forkyndelse. Det var nemlig, i det Lutherske Kirke-

Sogn, ikke Fyrsterne, der tvang, men Prædikanterne, der overtalde baade Folk og Fyrster til at enes om en ny Tingenes Orden, hvorefter Luthers Catechismus blev Reglen for Folke-Troen, den Augsburgske Confession for Præste-Lærdommen, og Fyrstens Godtbefindende, ledet af de Skrift-Kloges Raad, kun Regelen for det øvrige Kirke-Væsen. Da nu Luthers Catechismus netop indskrænkede sig til det Grund-Christelige, der havde baaret Kirken fra Apostlernes Dage, og da den Augsburgske Confession ingenlunde modsagde, men kun nærmere udviklede det Samme, saa havde den Christne Kirke aabenbar sin umistelige Frihed, og var ingen Stats-Kirke i gammel-romersk Forstand, men en Apostolisk Kirke i Forbund med Staten.

Herimod kunde nu ei være det Mindste at indvende, naar ethvert Folk, der udgjorde en verdslig Stat, ogsaa virkelig var og vedblev at være enigt, saavel om Christendommens Grundvold, som om den Lutherske Skrift-Klogskab; men da det ingensteds ganske var Tilfældet, havde Forholdet unægtelig fra Begyndelsen en Skade, der i Tidens Løb maatte komme for Dagen, og kunde have farlige Følger for den Christne Kirke. Jo mere eensartet Folket var, der udgjorde Staten, desmindre blev vel Faren, og deslængere kunde Feilen blive ubemærket, og det var unægtelig et stort Skridt fremad, at ikke længer, som i det Romerske Rige, hele Christenheden udgjorde en almindelig Stats-Kirke, eller hele Vesten, som under Pavedommet, en vanskabt Kirke-Stat, men at der, ved Siden ad Pave-Kirken blev endeel protestantiske National-Kirker. Kun var det beklageligt, at Valget mellem Disse, og i det

Hele mellem alle de religiøse Samfund, der opstod i Reformations-Tiden, ikke blev ladt frit overalt, eller dog i de protestantiske Lande, hvor man aabenbar burde undt Alle den Religions-Frihed, Man selv gjorde Brug af.

Hvor man først mærkede Feilen, var i England, netop fordi Kongen der anmassede sig Herredømme over Troen, og, til Ære for Troens Kraft, bør det erindres, at just der blev den omsider en fri Sag, saa Man der kan være ei blot Lutheraner eller Catholik, men selv Socinianer eller Kvæker, uden borgerlig Ulæmpe, og næsten uden Skaar i sine Borger-Rettigheder; thi at man ikke maa prædike Socinianisme eller Kvækerdom i den Biskoppelige Kirke, kan det naturligviis ikke falde noget fornuftigt Menneske ind at beklage sig over, da Man har Lov til at prædike det paa sit Sted: udenfor den.

At noget lignende snart maa træde i Kraft hos os, og overalt i Christenheden, har jeg ofte vedkiendt mig, som mit inderlige Ønske, og at det er paa den høie Tid, det skeer, hvor Christendommen skal fortsætte sit store Levnets-Løb i venligt Forbund med Staten, ønskede jeg nu at vise klarere end nogensinde. For imidlertid ikke at spille i det Ubestemte, vil jeg her indskrænke min Betragtning til Fædrenelandet, som i alle Maader ligger os nærmest, og Anvendelsen paa ethvert andet givet Sted vil desuden være let.

Naar jeg før anmærkede, at ved den Lutherske Reformation blev Luthers Catechismus gjort til Regel for Folkets Tro, og den Augsburgske Confession for Præste-Lærdommen, saa kun hvad Kirkeligt der endnu var tilbage overlodes til Fyrsternes og de Skrift-Kloges Godtbefindende, da meende

jeg naturligviis ikke, at derom blev oprettet en skriftlig Contract, men kun at det var den stiltiende Forudsætning, der paa alle Sider blev erkiendt og fulgt, og i Danmark er det først Konge-Loven, som giør den Christelige Troes-Bekiendelse og den Augsburgske Confession til Grund-Lov i National-Kirken, medens Luthers Catechismus kun er anordnet i den specielle, foranderlige Lovgivning. Nu er det imidlertid en almindelig Erfaring og simpel historisk Bemærkning, at selv de udtrykkeligste Lov-Bestemmelser tabe deres Kraft, i samme Forhold som de komme i Strid med den herskende Tanke-Gang, og at alle stiltiende Overeenskomster brydes, saasnart de, der har Magten, ei længere erkiender deres Gyldighed, og da det nu igiennem det attende Aarhundrede blev den herskende Tanke-Gang, at ligesaa vel den Christelige Troes-Bekiendelse, som Luthers Catechismus og den Augsburgske Confession, ene burde have Gyldighed, forsaavidt de agtedes overeensstemmende med Bibelen, saa blev det naturligviis ogsaa Regieringernes Mening, at de havde Ret til at giøre alle de Forandringer i National-Kirken, som de Skrift-Kloge ikke i Almindelighed ansaae for bibelstridige. Herved var Døren øiensynlig aabnet for al Vilkaarlighed, især paa en Tid, da de fleste Skrift-Kloge ei spurgde stort om hvad der fandtes i Bibelen, men kun om hvad Man efter sit eget kloge Hoved kunde lægge deri, og naar Regieringen desuagtet hos os ingen Forandringer gjorde, som var de Christne utaalelige, da laa det kun i Regieringens Faderlighed og Folkelighed, men hvad der desuagtet, under den theologiske Tanke-Forvirring, vilde skeet, naar ikke Forsynet underlig havde vaaget over

os, det seer man paa den Liturgiske Forandring, som den kaldtes, der 1806 var paa Bane; thi var blot det deraf gaaet igiennem, som de Skrift-Kloge i Almindelighed Intet havde imod at indvende, da havde nu den Apostoliske Troes-Bekiendelse ved Daaben været afskaffet i National-Kirken, saa ingen Christen kunde blevet deri. En saadan Grund-Forandring er nu vistnok ikke for Øieblikket at befrygte, men det, hvoraf den engang conseqvent maatte følge, kan dog nu ikke længer være Christne ligegyldigt, og, medens vi gierne indrømme, at, hvad saa end Konge-Loven siger til vor Fordeel, maa Regieringen have Lov til i sine Kirke-Indretninger at lempe sig efter Omstændighederne, maae vi dog med Frimodighed erindre, at den christne Kirke, efter sit uforanderlige Væsen, ei kan være Stats-Kirke i den Forstand, og at National-Kirken derfor ikke med Rette kan giøres dertil, med mindre det tillades de gammeldags Christne at gaae ud af den, og sørge for deres egen kirkelige Nødtørft, som de bedst veed og kan.

Dog, var det blot en fjern Fare, der truede, da kunde vi tie, eller dog kun tale sagte, men nu er der en nærværende Nød, som trænger til at afhjelpes, og derfor maae vi raabe høit til vor Herre i Himlen, og, skiønbt vi ere visse paa hans Hjelp under alle Omstændigheder, ei undlade noget, hvorved den kan komme paa en lempelig og for vort jordiske Fædreneland ønskelig Maade. Som oplyste Christne skal vi nemlig indsee, at kirkelig Eendrægtighed i Landet er Noget, enhver Regiering maa ønske, og at, naar det giennem mange Aarhundreder har ladt, som en Nation var enig om Troen, den verdslige Øvrighed da

maa være tilbøielig til at ansee enhver Tvist derom mellem de Skrift-Kloge for et blot Kiævleri, der enten ei er at ændse, eller med Magt at undertrykke. Dette skal vi indsee, og, som den Augsburgske Confession tilholder, ei undlade eller vægre os ved Noget, der kan tjene til Eendrægtighed, „saavidt det nemlig kan skee med Gud og en god Samvittighed," og naar vi for Guds og en god Samvittigheds Skyld nødes til at vægre os ved en Eendrægtighed, Man venter af os, da skal vi med al den Rolighed, Klarhed og Frimodighed, vi kan, udvikle og fremstille Sagen.

Naar der nu i den Augsburgske Confession (syvende Artikel) tales om Kirkens Enighed, da beskrives den rettelig, som bestaaende deri, at Man stemmer overeens om Evangeliets Lære og Sacramenternes Uddeling, som S. Povel siger: „een Tro, een Daab," og det er desuden en Sætning, der staaer saa fast, som Tænkningens urokkelige Grund-Lov, at Tro og Vantro i Henseende til Eet og det samme udelukke hinanden.

Spørgsmaalet er derfor, om den danske National-Kirkes Medlemmer stemme overeens om Evangeliets Lære og Sacramenterne, eller om Troen, om Daaben og Nadveren, og her vil jeg ikke giøre Andet, end høitidelig for den levende Guds Aasyn, som os haver skabt og skal os dømme efter Sandhed, adspørge baade Høie og Lave, Lærde og Læge, som bryde sig det Mindste om Gud og Salighedens Sag, adspørge dem: om de ikke veed, saa godt som at de selv er til, at der om disse Ting ei finder almindelig Overeensstemmelse, men aabenbar Splid og

Uenighed Sted, saa at hvad den Ene kalder Sandheds Tro til Salighed, det kalder den Anden falsk og taabelig Overtro; hvad den Ene ophøier som Igienfødelsens og Fornyelsens Bad i den Hellig-Aand, kalder den Anden en i Grunden ligegyldig Kirke-Skik; hvad den Ene kalder Christi Legems og Blods Samfund, kalder den Anden et blot Erindrings-Maaltid om en afdød Lærer, ja, med eet Ord, at Herren Jesus Christus, hvem den Ene tilbeder som Gud med Faderen, og som Frelseren fra Synd og Død, med hvem alt vort Saligheds-Haab staaer og falder, ham erklærer den Anden for et blot Menneske, ved hvis Fortjenester kun Taaber kan trøste sig, og hvem kun Afguds-Dyrkere kan vise guddommelig Tilbedelse!

Ja, vi veed det Alle, saaledes hænger det i Sandhed sammen, og denne Grund-Uenighed findes ikke blot hos nogle Enkelte, men strækker sig saa vidt baade blandt de Lærde og de Læge, baade blandt National-Kirkens Lærere og øvrige Medlemmer, at ingen kan sige hvorvidt! Saaledes er det, og saaledes har det klarlig været allerede i en heel Menneske-Alder, saa man ikke behøver at gaae i mange Kirker, for at overbevise sig om, at der hersker modstridende og med hinanden uforenelige Religioner i National-Kirken, og der kan da ikke længer være Spørgsmaal om at vedligeholde en kirkelig Fred og Enighed, hvor der findes den aabenbare Kiv og Strid, men kun om, paa hvad Maade Sandhed kræver, og Staten baader ved, at Striden føres?

Hvorvidt nu Uchristnes Samvittighed kan tillade dem at stride for Medlemmer af den Christne Kirke, at lade deres Børn døbe paa en Tro, de forkaste, og confirmere i

en Daabs-Pagt, som de selv opmuntre dem til at bryde, det bliver deres Sag; men Christnes Samvittighed tillader dem ingenlunde at have Kirke-Samfund med deres Troes aabenbare Fiender og Fornægtere, end sige da at overgive deres Børn til Religions-Underviisning hos Præster, som stræbe at nedbryde deres Tro, saa, dersom der er Christne i Landet, er en kirkelig Skilsmisse uundgaaelig. Det kunde nemlig slet ikke nytte, om Regieringen end nok saa alvorlig befalede, at hele Folket skulde troe hvad der staaer i Luthers Catechismus, og alle Præsterne lære efter den Augsburgske Confession; thi Troen er en fri Sag, som ingen Forordning kan skabe, og et aabenbart Hykleri er en afskyelig Ting, som intet sandheds-kiærligt Menneske kan udstaae, og saalænge de Vantro er indesluttede i National-Kirken, maae de nødvendig af al Magt arbeide paa at udrydde den forhadte Tro deraf, uden at nogen menneskelig Magt kan afværge det.

Og desuden, hvem er sanddru i Menneske-Kiærlighed, hvem har mindste levende Følelse af sand Fred og Enighed, og hvem har mindste Gran af inderlig Deeltagelse i gamle Danmarks Vel, der ei skulde ønske, jo før jo heller, at see et Baand løst, der er knyttet i Barbariets og Vankundighedens Tider, og bæres nu af alle de Bedste kun som en forhadt Lænke, og maa nødvendig, efter Sagens Natur og Erfaringens Vidnesbyrd, hvor det ei læmpelig opløses, briste med Ulæmpe! Er vi ikke dog alle enige om, at selv Ægteskabets Baand, skiøndt Parterne selv, komne til Skiels-Alder, have knyttet og lovet at holde det ubrødeligt, at selv det maa heller paa lovlig Maade opløses, naar Splid og Tvedragt har gjort det til en Slave-Lænke, end at de

skulde holdes sammenkoblede, mellem hvilke der ligger et Helvede, og skulde vi da tænke, det er bedre, at der i det Huus, vi kalde Herrens, med Splid og daglig voxende Forbittrelse, bygges paa Helvede, end at de uforligelige adskilles og faae Lov til at søge Himmerig ad den Vei, dem lyster! Er der dog ikke i vore Dage Misfornøielse nok med de Stats-Indretninger, som vi skal bede Gud bevare, saa vi selv fra denne Side maae besværges, dog ikke at nære Misfornøielsen med en Indretning i Kirken, som Sandheds Gud umuelig kan eller vil bevare, da den vil sammenføie hvad han nu aabenbar har adskildt!

Godt nok, hører jeg flere ædle, veltænkende Læsere sige, det er sandt og ret, men hvorledes skal det skee, uden at afstedkomme den største Uorden?

Mit egenlige Svar hertil er, at naar vi har viist, at noget bør skee, og vil, efter al Rimelighed, om ei anderledes, skee af sig selv, som to Ægtefolk, naar de blive hinanden utaalelige, skille sig selv fra Bord og Seng, og gaae hver sine Veie; naar det er viist, da skal vi helst tause overlade det til Gud og Øvrigheden, hvorledes det skal skee, saa meget heller, som Enhver af os er Part i Sagen, og har derfor ondt ved at være upartisk.

Men efter den uforbeholdne Erklæring, at, for min Part, er det mig i Grunden omtrent ligegyldigt, hvorledes og paa hvad Vilkaar min kirkelige Skilsmisse fra min Troes Fiender og Foragtere skeer, naar den kun virkelig skeer, da min Tro er mig saa dyrebar, at jeg for dens Næring og Virksomhed blandt Ligesindede, og levende Forplantelse til mine Børn, agter ethvert borgerligt Tab for ringe til, i saa vigtig en Sag at krympe sig ved; efter

denne Erklæring, for hvis Oprigtighed jeg tør sige mit Levnets-Løb er Borgen, vil og bør jeg ikke undlade endnu engang at nævne forskiellige Maader, hvorpaa Skilsmissen kan gaae for sig, og tilføie, hvilken jeg anseer for den raadeligste.

Den nemmeste Maade, og den som giør mindst Opsigt, er unægtelig den, Man i Hannover har betjent sig af, ved at tilkiendegive Stats-Kirkens Præster, at de kirkelig Intet have med andre at giøre end hvem der selv forlanger deres Tjeneste; thi paa denne Maade vilde Skilsmissen, hvor nogen holdt den for nødvendig, skee af sig selv.

Skulde man imidlertid finde Betænkeligheder ved, saaledes at kaste et Slør over Kirke-Forfatningen, men dog ønske at have saa lidt som muligt med Skilsmissen at giøre, da kan man lade Præsterne i National-Kirken vide, at da de ere ordinerede til at prædike Guds Ord baade hemmelig og aabenbare, og til at forvalte Sacramenterne baade i Kirker og andre Huse, kan der Intet være imod, om nogen af dem vil være Huus-Præst for flere eller færre Familier, naar de kun indskærpe Vedkommende baade at udrede til deres Sogne-Præster hvad Loven tilholder, og for dem at anmelde, hvad der udfordres til Kirke-Bøgernes anordningsmæssige Fuldstændighed. Af disse to Maader vilde jeg stemme for den Sidste, hvorved Øvrigheden kun syndes at give en friere Udøvelse af den Religion, Statens Love fredlyse, og vandt fri Haand til, uden videre Ulæmpe for Tilhængerne af den gamle Tro og den Augsburgske Confession, at giøre hvilke Forandringer i Stats-Kirken den fandt ønskelige, eller dog med Hensyn

paa de Skrift-Kloges herskende Tanke-Gang raadelige. Stillingen blev vel lidt tung for os, hvis Religion hidtil hedd den herskende, men Sligt maae gammeldags Christne vide at finde sig i, og saamegen Religions-Frihed, som aabenbar er den mindste vi kan have, skulde man dog heller ikke tænke, selv vor Troes svorne Fiender, der saa-længe have prædiket for os om Tolerance og Samvittigheds-Frihed, vilde være bekiendt at misunde os!

Hermed vilde jeg slutte, dersom jeg enten troede, at Øvrigheden vilde giøre nogen væsenlig Forandring i Stats-Kirken, eller at alle de, der finde sig besværede af nymodens Præster tænkde som jeg og nogle faa gode Venner; men nu troer jeg ingen af Delene, og derfor maa jeg tilføie et Par Ord om en mere udstrakt Frihed, skiøndt kun med udtrykkelig Gientagelse af, at hiint er alt hvad jeg forlanger, og hvad, efter min Overbeviisning, alle oplyste Christne skulde være fornøiede med.

Jeg tænker nemlig, at Regieringen ønsker at beholde de gammeldags Christne i Stats-Kirken, og at Folket i det Hele, saavidt de brydе sig om Religion, vil blive ved den Gamle, og, under denne Forudsætning, var det raadeligst, aabenlyst at give en udstrakt Religions-Frihed, kun med de Indskrænkninger og Bestemmelser, den borgerlige Orden udkræver, og, naar det var skedt, da at giøre Ende paa den gruelige Forvirring i Stats-Kirken, ved at holde dem, der vilde være Lærere i den, til at holde sig Lovene efterrettelige. Da, naar de Præster og Skrift-Kloge, der ikke kunde forsone sig med Stats-Religionen, havde Lov til at følge og udbrede deres egen udenfor Stats-Kirken: kunde de ei med mindste Skin af Ret beklage sig

over, at det formeendes dem i Stats-Kirken, og prøvede de desuagtet det foragtelige Spil at arbeide paa en Kirkes Nedbrydelse, de havde forbundet sig til at opbygge, da vilde de være dømte af den offenlige Mening, længe før de modnedes til at falde for Retten.

Da Man imidlertid maa indrømme, at den Augsburgske Confession er et Menneske-Værk, der, trods al dets Mesterlighed i det sextende Aarhundrede, godt kunde trænge til en Omarbeidelse i det nittende, og da man tillige maa forudsee, at endeel Præster, af Svaghed og verdslige Grunde, vilde blive i en Stilling, som ellers ikke var deres rette Hylde, saa vilde det, uden Fornærmelse mod de gammeldags Christne, vist være tjenligt for Stats-Kirken, at unde Præsterne deri en større Lære-Frihed, end Loven nu hjemler dem, kun maatte da ogsaa alle Stats-Kirkens Medlemmer have samme Frihed som Kiøbenhavnerne, til at betjene sig af hvilken Præst de vilde. Naar det nemlig under disse Omstændigheder kun indskærpedes og overholdtes, at alle Præsterne i Stats-Kirken forrettede Sacramenterne og confirmerede de Unge i deres Daabs-Pagt efter de uforanderlige Bestemmelser, samt at de hverken i Prædiken eller Ungdoms-Underviisning modsagde hvad der hører til denne christelige Grundvold, da kunde Forpligtelsen i Øvrigt vel indskrænkes til det gamle Ordinations-Vilkaar, ærlig at lære efter vor hellige Skrift, og selv i Alter-Bogen kunde der være forskiellige Formularer, mellem hvilke Præsten havde Valget.

Det er min paa Historie og Efter-Tanke velgrundede Formodning, at herved den allevegne uundgaaelige Skilsmisse vilde, i det mindste hos os, blive saa borgerlig

tilfredsstillende, at Regieringen vist aldrig skulde fortryde, men snart glæde sig over at have lagt Haand derpaa; thi Strid om aandelige Ting, naar det kun er en aaben Feide, med lovmæssige Skranker, er saa langt fra at skade Statens Rolighed, at det tvertimod er Noget, hver Stat i vore Dage maatte lykønske sig med, thi at det aandelige Liv hos et Folk opsluges af Politisering er ligesaa lidt til Statens Gavn, som at det hendøer, og een af Delene maa dog skee i vor uenige Verden, naar Aanden ei kan bevæge sig frit i sin naturlige Sphære.

Hvor der nu saaledes blev givet en udstrakt Religions-Frihed, medens det dog vedblev at være den gamle luthersk-reformerede Christelige Kirke, hvortil Mængden af Folket hørde, og hvori derfor Regieringen udnævnede Lærere, og ordnede Forfatningen, der var den Lutherske Reformation i Kirkens Forhold til Staten virkelig blevet fortsat, idet den dunkle og skiæve Idee om en christelig National-Kirke havde klaret og rettet sig, til Begrebet om den Christne Kirke i et frit Forbund med Staten, som hjemlede Statens Over-Hoved al den Kirke-Magt, Samme med Føie kan ønske sig, uden at der dog skedte noget Skaar i Samvittigheds-Friheden, som er en umistelig Menneske-Ret!

Det kan vistnok ikke feile, at allevegne den Tid engang vil komme, da den Christne Kirke aldeles maa tabe sit Udseende af en Stats-Indretning, og trække sig tilbage i sig selv, som fra Begyndelsen, og den Tid er allerede kommet paa ethvert Sted, hvor enten Regieringen opkaster sig til Herre over Troen i Stats-Kirken, eller hvor Mængden af Folket er kied af Christendommen; thi der vil det ringe for alle Christnes Øren, hvad Aanden

ved Apostlerne siger til Menigheden: Misparres ikke i Spand med de Vantroe, thi hvad Fællesskab er der mellem Retfærdighed og Uret, hvad Samfund mellem Lys og Mørke, hvad Overeensstemmelse mellem Christus og Belial, eller hvad har den Troende at skifte med den Vantro! Gaaer derfor ud af deres Kreds og fraskiller eder, siger Herren, og rører intet Ureent, saa vil jeg tage imod eder (med aabne Arme), og jeg vil være eder en Fader, og I skal være mine Sønner og Døttre, siger den alraadende Herre! Det maa skee engang før Domme-Dag, siger jeg, thi kun tilbagetrukket fra Verden, og borgerlig død i den, kan Christi Menighed renses og helliges til det himmelske Borgerskab, der udmærker Arilds-Kirken i Jerusalem, men det skal gaae med Christi Kirke i den ny Verden, som det gik med ham selv i den gamle, under hans jordiske Levnets-Løb, saa det er et Spørgsmaal, om dens Time er kommet! Herren vidste nemlig ikke blot sin Død forud, men vidste at derfor var han kommet, at han som Hvede-Kornet skulde døe, men hverken slog han dog sig selv ihjel, heller ikke opirrede han sine Fiender til at giøre det, han blev kun ved at tale Sandhed, og at giøre sin Faders gode Gierninger, indtil Hykleren blev kied af at følge, og Ondskaben kæk til at fælde ham! Det gjorde Herren, og han har givet os Exemplet, for at vi skal træde i hans Fodspor, saa vi blive ved at giøre timeligt Gavn, som Hans Børn, der lader sin Sol opgaae over Onde og Gode og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige, indtil Man ei længere vil taale det, indtil vi ei længere kan undgaae den borgerlige Død, uden ved at fornægte Herren, eller, hvad der er det Samme, sætte ham i Classe med

Løgn-Propheterne, hvis Lærdom er baade Ja og Nei, ligesom Herren, da han stod for Raadet, kun havde Valget imellem at nægte, han var Christus, den levende Guds Søn, eller dømmes til Døde.

Kun derfor, kun for at være Guds Efterfølgere, som elskelige Børn, der omgaaes i Kiærlighed, kun derfor maae vi stræbe at oplyse de verdslige Stater om, hvad der tjener til deres Bedste, og bede dem, dog ikke at drive de Christne til det Yderste, thi de gjorde os ingen Skade dermed, da hvem Herren har lovet at tage faderlig imod, bliver aldrig huusvild, hvem der har Borgerskab i Himlen, kan godt undvære Jorden, men de giør aabenbar dem selv ubodelig Skade dermed. Vil Man ikke troe, hvad dog Historien viser, at ligesom Herren velsignede Labans Huus for Jacobs, og Potiphars Huus, ja hele Ægypten, for Josephs Skyld, saaledes velsigner han ogsaa, for sine Troendes Skyld, hvert Land og Rige, som vil huse og hæle dem, ja lader Ingen ubelønnet, som rækker dem en Lædske-Drik, forbi de er hans Disciple; vil man nu i vore vantroe Dage ikke troe det, og heller ikke troe, at vore Bønner for Konger og Fyrster, Fred og Frugtbarhed formaae det Mindste hos den Herre, som har lovet at give os Alt hvad vi forlange, og som aabenbar giver os, hvad Verden fattes: det vi selv er fornøiede med; vil Man end ingen af Delene troe, saa troe Man dog sine egne Øine: at christelig Fromhed udklækker og opelsker alle borgerlige Dyder, medens vantro Selv-Klogskab banlyser og udrydder dem, ja, med eet Ord, at Christendommen styrker og helliger alle Troskabs og Kiærligheds Baand, medens Vantro overhugger dem, den ei kan opløse.

Hvad har nu en Stat vel i denne Henséende at vælge imellem? Aabenbar kun tre Ting, hvoraf de to er begge onde, og den Tredie derfor det Eneste, vi, som oplyste Mennesker og troe Undersaatter, kan bede om og raabe til.

Som det er i National=Kirkerne, udenfor England, kan det nemlig ikke ret længe blive, thi kunde end de Christne udholde det, saa kan Staterne det dog ikke, og enten maa da Staten fortsætte den Lutherske Reformation, som ovenmeldt, eller aldeles opløse National=Kirken, eller ombanne den saaledes, at de Christne nødes til at forlade den.

Nu at opløse National=Kirken, saa Religion og Kirke=Sager blev Noget, Regieringen, som i Nord=America, slet ikke befattede sig med, det vilde jo unægtelig baade formere Statens Indtægter og formindske dens Udgifter, hvad i vore Dage maa findes ønskeligt; men, alt Andet tilsidesat, maa Man ikke glemme, at hvad der lod sig giøre i Nord=America, hvor Religionen altid havde været en blot Privat=Sag hos de Fleste, der netop drog til America for i den Henseende at raade dem selv; det lader sig ikke giøre hos os, hvor Omstændighederne er ganske anderledes.

Dog, dette behøver ingen videre Udvikling, da Man, under Revolutioner i vore Dage, altid, trods alle Mod=Grunde, vil giøre Finants=Operationer med Kirken, og, uden Revolution, vist aldrig fristes dertil.

Den anden Udvei: at omstøbe National=Kirken efter den herskende Skrift=Klogskab, og lade det komme an paa en Prøve, om de gammeldags Christne vil blive deri eller

ikke, har derimod for enhver Regiering i vore Dage noget Fristende, og da det dog aabenbar er det Værste, Man kunde giøre, bør det med Flid oplyses.

For at give Oplysningen den størst muelige Klarhed, vil vi her lade det uafgjort, enten der med denne Omstøbelse, paa et givet Sted, vilde Nogen forlade National-Kirken eller ikke; thi i begge Tilfælde skiød Staten jo den gammeldags Christendom fra sig, og forbandt sig kirkelig med den nymodens Skrift-Klogskab, og blev der desuagtet nogen Levning af gammeldags Christendom i National-Kirken, da havde Staten den aabenbar ikke med sig, men imod sig, thi det var ikke med, men imod begge Parters Villie.

Hvad nu Staten vilde vinde ved et Forbund med den nymodens Skrift-Klogskab, er allerede klart af dennes øverste Grund-Sætning; thi den lyder vitterlig saaledes, at Bibelen, eller den hellige Skrift, er den eneste Troes-Regel, og en guddommelig Leve-Regel, men kan kun forstaaes af de dertil opfostrede lærde Theologer, hvis Udsagn Almuen, og Læg-Mand i det Hele, skal, uden Modsigelse, blindthen antage for Bibelens rette Mening, om de end selv finde det Modsatte deri.

Dette er hvad de Skrift-Kloge nu kalde en Fortsættelse af den Lutherske Reformation, men det er jo aabenbar det Modsatte, er aabenbar en Krebs-Gang tilbage til Hierarchi og Pavedom; thi netop af den Over-Tro, at Lære-Standen havde Ret til at raade over Tro og Samvittighed, deraf udviklede jo Hierarchi og Pavedom sig, og deraf maa det til alle Tider nødvendig udvikle sig. Enten vilde nu Mængden af Folket finde sig i dette Aands-Tyranni, eller den vilde det ikke; men vilde den det ikke,

da var jo en saadan National-Kirke ingen Støtte for Staten, men en Pest, og underkastede Folket sig det theologiske Pavedom, da var Staten aabenbar i Theologernes Haand, og maatte kiøbe deres, som fordum Pavernes, Venskab i saa dyre Domme, som de behagede. Man tænke kun ikke, de Skrift-Kloge, naar de kunde udgive for Guds Ord Alt hvad dem behagede, under det Paaskud, at Bibelen, rigtig forstaaet, hjemlede det; man tænke da kun ikke, at de over Troen til Salighed vilde glemme enten de udvortes Handlinger eller dem selv, deres egen Ære og Fordeel! Nei, tvertimod, de sige os det jo selv, at det kan omtrent være dem det Samme hvad Man troer, naar Man kun ikke troer hvad de Christne har troet fra Begyndelsen, og at med Evigheden har det ingen Fare, da vor Herre, om end giennem en Skiærs-Ild, maa giøre os alle salige, hver paa sin Viis, saa det er egenlig Handlingerne og Livet i denne Verden, og Borger-Samfundets Udbannelse, efter rette, guddommelige Fornuft-Ideer, det giælder om! Det er altsaa aabenbar en Kirke-Stat efter deres Hoved, de Skrift-Kloge, med den mørke Bibel, som Paverne med den mørke Tradition, til Rygstyd, vil stræbe at realisere, og kan da umuelig glemme paa deres Landemoder (Synoder) først og fremmerst at paastaae for sig selv en Stilling i Staten, der svarer til deres Halvgude-Rang, og til deres høie Bestemmelse: at være Midlere mellem Guds Ord, som kun de forstaae, og Borger-Samfundet, som kun de kan hellige og lyksaliggiøre.

Vilde nu nogen Regiering enten nægte de nye Paver, hvad der hørde umiddelbar til deres, altsaa middelbar til

Samfundets Lyksalighed, eller vilde den nægte dem den Hals og Haand over Kirke-Samfundet, som den, ved at indrette det efter deres Hoved, selv havde givet dem, da vilde der kun behøves den Verdens-Klogskab og Smidighed, som saadanne Skrift-Kloge aldrig fattes, til at frembringe den offenlige Mening, at Stats-Øiemedet ei kunde opnaaes under den nærværende Forfatning: en Bansættelse i Skolemester-Stil, der vilde have samme practiske Følger, som Pavernes i Kirke-Stil.

Troer Man, at dette er overdrevent, da læse Man Hr. General-Superintendent Bretschneiders Breve til en Statsmand, om Regentens Ret til at afsætte de Theologer, der lærer mod Kirke-Lovene, og, tør man true, mens Man har Loven imod sig, kan dog vel enhver begribe, Man vilde handle, naar Man havde Loven for sig.

Er det nu aabenbart, at kun hvem der enten er grueligt forblindet, eller hvem der ønsker Staterne al timelig Ulykke, kan raade Regieringer at omskabe National-Kirkerne efter den herskende Skrift-Klogskab, saa mener jeg, det her maatte blive den rette Stats-Klogskab, paa en læmpelig Maade at forebygge, hvad der ellers, efter Naturens Orden vil blive uundgaaeligt, ved i Tide at reformere Stats-Kirken med Religions-Frihed. De samme Skrift-Kloge, der nu mestre Regenterne, og true Staterne med et nyt Pavedom, vil nemlig være de uskadeligste og ubetydeligste Personer af Verden, saasnart de miste det Præg, Regieringen, ved at taale deres Væsen i National-Kirken, selv mod sin Villie laaner dem, og de gammeldags Christnes forenede Bønner og Bestræbelser vil have den samme vel-

signede Virkning paa Borger-Samfundet, som Aarhundreders Erfaring vidner, de fordum havde, og som det ligger i Sagens Natur, de altid maa have, hvor de ei forskydes. Vi veed det nemlig meget vel, at vi ikke, selv med den varmeste christelige Prædiken og det meest lysende christelige Exempel, kunde skabe Helgene i Hundredtusind-Tal, men vi veed det ogsaa, og Historien stadfæster det med os, at hvor eet Tusind røres tilbunds af det levende Guds Ord, som varer evindelig, der gribes meer end Hundredtusinde saameget deraf, at de i det Mindste blive gode, gavnlige, flittige, rolige Borgere og trofaste Undersaatter, og er det en uberegnelig Stats-Vinding til alle Tider, hvad ikke da i vore Dage, under en Giæring, ja under et aandeligt Jordskiælv, der truer alle Bygninger med Sammen-Styrtning, og vil sikkerlig kuldkaste Alle, undtagen Klippe-Fæstningen, der bygdes paa Hans Ord, som skabde Himlen og Jorden, og ved den Menneske-Søns Haand, der fører Guddoms-Spiret, Alle uden den, og dem den beskytter, dem dens Høveds-Mand histoppe fredlyser, og opvækker sine Kæmper til at forsvare, med det Aandens Sværd, der skiærer Kiød som Klæde, ja, er den rette Kværn-Biber, som kløver Mølle-Stene selv til Diet!

Kan Man dog ikke see det, eller vil Man ikke, at deraf kommer den nærværende Tids grueligste Plage: den ubetingede Higen efter Opløsning og Omstøbning, det blive bedre eller værre, den kommer deraf, at Faa har en levende Gud og Færre et levende Haab, som er høiere end Jorden, og man drives derfor af Uro, Mismod, Mistro, Misfornøielse og Frygt, som af Furier, blinde, med det forfængelige Haab, at dog maaskee det Tilkommende, naar

Alt forandredes, kunde blive taaleligere end det Nærværende! O, hvilken Øvrighed, den kaldes hvad den vil, og hvilken oprigtig Folke-Ven, han troe hvad han kan, maatte ikke ønske, at der i hver en Kirke stod nu en gammeldags christelig Præst, med Tro og Aand og Salvelse, som med det mægtige Ord, der oplyser Øine og opliver Sjæle, kunde indgyde de forsamlede Skarer ogsaa kun en Gnist af den hellige Ild, der opløfter Sjælen over Øieblikket, ogsaa kun en Draabe af den Livets Flod, der stiller Hjertefærd og skaber Fred! Hvad var den ikke værd i den Mynt, selv Hedninger kan skatte, en levende, giennemgribende, gammeldags christelig Prædiken over Ordet: giver Keiseren hvad Keiserens er og Gud hvad Guds er! men det er Jammeren, ikke for os Christne, som staae fast, om end Jorden gaaer som et Lagen og Bjergene smuldre i Havet, ja som kan flyve herfra, naar Stjernerne falde, nei, men Jammeren for Stater og Riger, at den Prædiken, den lader sig ei holde, den hellige Tilflugt i Kirken fra Nag og Kummer, den lader sig ei finde, saalænge de gammeldags Christne maae sukke, til det bryder i deres Lænker, over den Gru at bindes og regnes til en Kirke, hvor deres Herre fornægtes og deres Tro forskydes, og over den Ynk, at Christnes Børn er vidt og bredt under vantroe Skrift-Kloges Aag, som lægge Snarer for de Smaa der troe paa Herren, uden at ændse, hvad Han har sagt; de maatte heller ønske, der var bundet en Mølle-Steen om deres Hals og de var sænkede til Havets Bund!

See, derfor vilde jeg endnu engang løfte min Stemme, saavidt jeg mægter, til at tale, sandelig, meer Statens end den christne Kirkes Sag; thi lad dem skiælve for Kirken,

der troe, de er dens Piller, jeg er rolig, fordi jeg veed, at jeg er ikke dens Rygstyd, men den er min, og jeg føler, den staaer urokkelig fast; men jeg elsker mit jordiske Fædreneland, og det fortoner sig saa elskeligt paa Tidens Hav, som Sællands de favreste Kyster ved Belt og Sunde, og jeg vilde derfor være utrøstelig, hvis jeg ikke gjorde Alt hvad jeg kunde, for at besværge baade Jordskiælv og Storme, i Herrens Navn, saa de gik udenom Fredens og Mildhedens, Ærlighedens og Rettens venligste Herberge, saavidt jeg veed, under Solen! Men min Mund er bundet, fra den forgiæves tog til Gienmæle mod Lovens Overtrædelse i Kirken, og dermed er min Taushed lovlig undskyldt.

Det er Christendommens umiskiendelige Fortrin for alle andre Religioner, og ret egenlig det Guddommeligheds-Præg, den for Tænkeren bærer til Skue, at den ikke blot berører, men uopløselig knytter sig til Alt hvad der med Føie kan kaldes ædelt, stort og elskeligt hos Mennesket. Den er kommet til Jorden som et Evangelium fra Himlen: som det glædelige Budskab fra den himmelske Fader til sine forlorne Børn i Støvet, at dem er en Frelser født: den Herre Christus i Davids Stad, og at ved ham er dem ikke blot skiænket Trøst herneden, men evig Glæde beredt i Fæderne-Huset herovention, og det bliver derfor altid dens Hovedsag at byde: Guds Fred, og at trøste de Dødelige med det evige Liv, og derved er det den skaber en almindelig Kirke; thi Samvittigheds-Ro og Saligheds-Haab er hvad alle Syndere, paa Thronen som i Hytten, og til alle Tider, naturlig fattes, og maa, om de er kloge, juble ved at finde. Men skiøndt Menneskets Inderste er Christen-

dommens egenlige Virke-Kreds, og det eneste Sted paa Jorden, hvor den gienføder Paradiset, paa denne Side Domme-Dag, saa kunde den dog umuelig være en Guds Kraft til Salighed, dersom den ikke oplivede alt det i Mennesket, der er af Gud, og stræbde øiensynlig at reformere Menneskelivet, efter det ophøiede Mønster, som selv i den naturlige Tilstand svæver de Bedre for Øine!

Uagtet vi derfor ingenlunde kan tjene de Vantroe i, enten udelukkende eller især, at beregne Christendommens velsignede Virkninger efter dens velgiørende Indflydelse paa Borger-Samfundet og Oplysningen i Verden, saa indrømme vi dog strax, at en saadan maa have været kiendelig overalt, hvor Jorden i Mennesket virkelig forsonedes med Himlen, saa det er ikke blot til udødelig Ære for Christendommen, men til uslukkelig Skam for dens Fiender, at Historien paa hvert Blad beskriver de selv for den verdslige Betragtning glædelige Følger af den Troes Indførelse og Oplivelse, som Verden haver, og stener altsaa for dens gode Gierninger. Det er saaledes, for at sige Alt med Eet, en vitterlig Sag, at da Barnet fødtes i Bethlehem under Keiser Augustus, da var han Roms Tyran og Rom den hele dannede Verdens, saa at den Frihed og borgerlige Lyksalighed, der siden har været i Verden, udsprang af Krybben. Heri ligger det allerede, at ogsaa Bevarelsen, Udvidelsen og Bearbeidelsen af den gamle Verdens Kundskaber, eller med eet Ord: Oplysningen maa i det mindste middelbart være Christendommens Værk; thi hvor Retten fornægtes, maa Oplysning hades, hvor Sværdet hænger over Hovedet, falder Pennen af Haanden, og hvor Sæedernes Fordærvelse tager Overhaand, der tabes

baade Lysten og Evnen til boglig Konst og dyb alvorlig Efter-Tanke. Her at ville tale om Tilfælde, er latterligt, ikke blot fordi det dog vel maa have sin Grund i Christendommen selv, at dens Følger er det eneste Tilfælde i sit Slags, men ogsaa fordi det aabenbar ligger i Christendommens Natur at fremme Borger-Vel og Oplysning, saa, hvor dens Aand er med den, maa det skee. Den kalder sin Aand den Hellig-Aand, og vil jo af sine Bekiendere skabe de Helliges Samfund, og erklærer jo inderlig, virksom, opoffrende Menneske-Kiærlighed for Seiglet derpaa, saa den kan umuelig være levende i noget Bryst, uden at skabe en god Ven, en god Nabo, en god Borger i alle Maader. Den henviser uafladelig sine Bekiendere fra det Synlige til det Usynlige, fra det Kiødelige til det Aandelige, og maa derfor giøre alle dem, den besjæler, til Indbyggere af den aandelige Verden, hvor Lyset søges og hvor det fryder, og endelig fører den en Bog med sig, trindt om Land, skrevet paa den gamle Verdens Tunge-Maal, og rig paa Indhold af alle aandelige Slags: fra den høieste Poesi og dybeste Tænkning, til den barnligste og jævneste Fortælling, saa, hvor Christendommen er levende, kan det aldrig feile, den jo sætter de menneskelige Aands-Kræfter i Bevægelse, oplader den gamle Sprog-Verden, og skaber en ny, hvori den søger sin Forklaring. Derfor vil det ogsaa altid være Kiende-Tegnet paa en ægte Reformation i Christenheden, at det Liv, den gienføder, langt fra at være Borger-Samfundet og Videnskabeligheden fiendsk, er høist velgiørende for Begge, og Enhver, som kiender de tre sidste Aarhundreders Historie og har Sind til at dømme upartisk, maa ogsaa vide, at disse Ægthedens Kiende-Tegn

er øiensynligst, hvor Man enedes bedst med Morten Luther*).

Men just forbi Christendommen omfatter alt Menneskeligt, derfor er den naturligviis ogsaa udsat for al mulig Misbrug og Fordreielse, saa dens Lys ogsaa i denne Henseende ligner Solens, og dens Vederkvægelse Regnens, hvoraf Uhyrer, Ukrud og Utøi ligesaavel nyde godt, som Ædlinger, Blomster og Fugle, men lønne med Utak. Ja, ikke blot for vitterlig Misbrug og Mishandling er Christendommen ved sin altomfattende Velgiørenhed udsat, men ogsaa for alle de Misgreb, der uforsætlig kan begaaes med hvad der, som Livet og Lyset, er tjenligt til al Bedrift og Bestilling i Verden, og det maa derfor aldrig undre os, at, naar paa den ene Side den verdslige Stat stræbde at sætte Christendommen aldeles i sin Tjeneste ɔ: at beherske den, saa stræbde den verdslige Viisdom ei mindre ivrig at giøre ligesaa, hvoraf der nødvendigviis maatte reise sig en bestandig Kamp, baade mellem disse, der med Vold vilde rykke Guds Rige til sig, og med Guds Rige selv, der ikke kunde eller vilde lade sig beherske af Andre end af Kongen i det Høie og Aanden, som er Hans fuldmægtige Statholder paa Jorden. Vi har seet, hvorledes Kirken i det Romerske Rige gjordes til en Stats-Sag, og Staten i Middel-Alderen til en Kirke-Sag, hvorledes Luther stræbde at oprette et Forbund mellem Kirken og Staten, der sik-

*) Jeg tør i denne Henseende dristig anbefale de Læsere, der ikke kiende dem, mine korte Verdens-Krøniker fra 1812 og 1817, thi, med alle deres Brøst for Resten, give de et livligt og forsvarligt Billede af den Lutherske Reformation og dens velgiørende Følger.

krede Begges Frihed og Rolighed, og hvad derved var Feilen, som nu med Guds Hjelp skal rettes til Gavn for Begge, og hvilke Livs-Farer Christendommen maatte udstaae under Forsøgene paa at verdsliggiøre dens Liv, kan vi, som er midt deri, umuelig glemme. Men at Christendommens Lys har været i ligesaamegen Fare for at slukkes under de Høilærdes, som dens Liv for at endes mellem Stats-Mændenes Hænder, det er langt fra at være hele Menigheden klart, og dog var det ligesaavel en Livsfare, og i Grunden den største, thi Livet, det være nok saa baarligt, er dog et Liv, saalænge det varer, men Lys uden Liv er Død fra Først til Sidst, og kan umuelig være christeligt, da Liv af Døde ɔ: Gienfødelse er Christendommens Begyndelse, og det evige Liv ɔ: Salighed dens Øiemed.

III.

Om den Lutherske Reformation i Kirkens Forhold til Skolen.

Naar vi see, hvorledes de protestantiske Theologer i Slutningen af forrige Aarhundrede, i Begyndelsen af Dette, og endnu sædvanlig, behandle Christendommen: ikke som den ældgamle, apostoliske, af Historien bevidnede, og giennem de utallige Kirke-Stammer og Slægter levende beseiglede Tro, de kaldtes til, ved Hjelp af Bibelen og boglig Konst, at befæste, udbrede, oplyse og forsvare, men som noget Splinternyt, Ubestemt, de først skal udlede, med deres egen Fornuft af Skriften eller med Skriften af deres egen Fornuft, naar vi see denne Ødelæggelsens Vederstyggelighed, og høre den udraabe for Reformationens nødvendige Følge og fuldmodne Frugt; da fristes vi til at giøre Reformatorerne i det sextende Aarhundrede, og især Morten Luther, stor Uret, ja, kan egenlig slet ikke undgaae det uden kirkehistorisk Kundskab. Vel er nemlig Luthers Catechismus det gyldigste boglige Vidnesbyrd, der kunde gives, om, at han baade selv bekiendte sig til de Christnes oprindelige Tro, og at han vilde,

5*

Menigheden skulde blive ved den ufravigelig, saa det er kun Bagvaskelse, naar Theologerne ymte om, at de høitidelige Erklæringer desangaaende kun skedte paa Skrømt! Men derimod er det ganske rigtigt, at selv Luther og Melanchton, ei at tale om de andre Reformatorer, hældede stærkt til den Mening, at de Christnes Troes-Bekiendelse laande sin bedste Gyldighed fra Skriften, saa det var langt mere deres christelige Følelse end deres theologiske Indsigt, der veiledte dem, naar de stod hardt imod alle dem, der vilde udlede en ny Christendom af Skriften, eller, hvad der løber ud paa det Samme, forandre Troen efter deres Skrift-Klogskab.

Naar derfor de nymodens kiættersk-jødiske, eller tyrkisk-hedenske, Skrift-Kloge var ærlige og oplyste nok til at sige: vi indrømme gierne, at vi ligesaa lidt have Tro tilfælles med Luther og Melanchton, eller selv med Cranmer, Zwingel og Calvin, som med den gamle Christne, Apostoliske Kirke; men vi paastaae kun, at naar man dristig udvikler Alt hvad der flyder af Reformatorernes theologiske Principer: om Bibel-Kritiken som Troens og Kirkens rette Værne-Thing, da maa man komme til vores Paastand: at der i den christne Kirke ikke bør være anden uforanderlig Tro end Troen paa Bibelens Guddommelighed, saa det Øvrige beroer paa, hvad enhver Tids-Alders Skrift-Kloge finde i Bibelen og fastsætte som almindelig Kirke-Tro, indtil videre; naar de vantroe Theologer var ærlige og oplyste nok til at føre dette Sprog, da maatte jeg, og enhver billig og besindig Kirke-Historiker, forsaavidt give dem Ret, og indskrænke os til at forsvare Luther med den kirke-historiske Oplysning, at Feiltagelsen var ældgammel, saa han skabde den ingenlunde, men stræbde netop, som Reformator, at giøre den uskadelig,

saa hans Reformation skal heller ingenlunde i denne Henseende forkastes, men kun paa en christelig Maade fortsættes!

Allerede Apostlerne Petrus og Paulus berøre, i deres Sende-Breve, de kiætterske Forsøg paa, ved Misbrug af den hellige Skrift, at rokke de Christne i den dem overantvordede hellige Tro, og naar vi læse Irenæi og Tertullians Skrifter mod Kiætterne, da see vi grandt, at den Apostoliske Kirke afviste alle de nye Byg-Mestere med Troes-Bekiendelsen ved Daaben, og med den hele Apostoliske Prædiken, der var i frisk Minde hos Menighederne i Ephesus, i Rom, og allevegne, hvor Apostlerne selv havde grundet Kirken og opslaaet deres Lære-Stole. Det var imidlertid naturligt, at Biskopperne paa de Apostoliske Sæder ligelidt vilde taale nogen Afvigelse fra den dem velbekiendte Apostoliske Lærdom i det Hele, og derfor ingenlunde skarpt adskildte den urokkelige Grund-Vold, lagt af Herren selv, mens han var synlig tilstæde, ved Daaben og Nadveren, fra hvad Hans fuldmægtige Sende-Bud, Apostlerne, oplyste og brevne af den Hellig-Aand, havde bygget derpaa, og heri laae Spiren til den følgende Forvirring; thi hver Biskop stræbde dog at opbygge apostolisk paa sin Viis, og, som Apostelen Paulus bemærker, kan det aldrig feile, at jo Nogle, selv af dem, der bygge paa den rette Grund-Vold, bygge med Træ og Rør og Straa, som ei kan taale Ilden. Naar der nu, enten under Strid med Kiætterne, eller under Tvist mellem Biskopper, blev Spørgsmaal om den ægte Apostoliske Lærdom og visse Tilsætningers Forhold til Samme, da tyede Man naturligviis til Apostlernes efterladte Skrifter, som de meest upartiske Vidnesbyrd om hvad

Apostlerne virkelig havde lært, og hvad dermed kunde forliges eller ikke.

Saaledes opkom det siden giennem Tidens Løb saa farlige Mis-Forhold mellem Kirken og Skolen, eller mellem Troen og Theologien: mellem Troens Ord og Skrift-Fortolkningen, men hvad der gjorde Ulykken, var dog den verdslige Magts Indblanding i Kirke-Sagerne, og den Alexandrinske Høi-Skoles overlegne Indflydelse paa Tanke-Gangen.

Hvor nemlig den Christne Kirke betragtes som en Stats-Indretning, der stræber naturligviis Øvrigheden efter at give Lærdommen i den en langt mere iøinefaldende Lighed og strængere Eensformighed, end der kan opnaaes ved blot at holde over den Apostoliske Troes-Bekiendelse og Ordet ved Sakramenterne, saa der vil altid blive foreskrevet en udførligere og bestemtere Lærdoms-Regel, der i Prædiken og Underviisning skal følges. Herimod kunde der heller ikke fra Kirkens Side være Stort at indvende, naar Religionen vedblev at være en fri Sag, saa de Christne, der enten fandt Lære-Forskriften utaalelig eller dog byrdefuld, havde Lov til, uden borgerlig Ulæmpe, at adskille sig fra Stats-Kirken; men det har sjelden været Tilfældet, og var det ingenlunde i Romer-Riget, hvor Forfølgelse, Lands-Forviisning, og omsider Henrettelse, blev de Læreres Lodd, der ei vilde følge Stats-Kirkens Forskrifter.

Naar nu den verdslige Øvrighed vil give en Lærdoms-Forskrift i den Christne Kirke, da kan den enten giøre det paa egen Haand, med Pavelig Anmasselse af det Christi Statholderskab, der kun tilkommer den Hellig-Aand, eller i Forening med Biskopperne og andre berømte Kirke-Lærere,

paa en Geistlig Rigs-Dag, som er mindre stødende, men ei mere fyldestgiørende, naar det skal være en Regel for alle Christne; thi det ligger i Sagens Natur, hvad Apostlerne Peder og Povel ogsaa udtrykkelig indskærper, at hverken maa Geistligheden være Troens, eller Biskopperne Geistlighedens Herrer! Det Sidste skedte imidlertid, som vi veed, og med Lande-Mødet eller Conciliet (Raads-Forsamlingen) i Nicæa, under Constantin den Store, begynder en Række af geistlige Rigs-Dage, der, fra Begyndelsen til Enden, har været en glimrende Kamp-Plads for Politik og Skole-Fuxeri, men en stor Ulykke baade for Kirken, for Staten, og selv for Skolen, der dyrt har maattet betale den forfængelige Ære, den derved øiebliklig vandt.

Saasnart Man nemlig paa et Lande-Møde skal udkaste en almindelig Forskrift for den Christne Menighed, enten uden Hensyn paa det uforanderlige Ord i Kirken, eller dog af videre Udstrækning, da lægges naturligviis Bibelen paa Bordet, som da ogsaa bogstavelig skedte i Nicæa, og da Bogen, som Man veed, er døv-stum, bliver det naturligviis de Bog-Lærde, der skal fremføre dens Mening og Kiendelse, hvorved møder den Omstændighed, at ganske enige blive de Bog-Lærde aldrig om Meningen af en indholdsrig Bog, end sige om, hvad der i den er det Aller-Klareste og Aller-Vigtigste, hvad de dog netop skulde være enige om, for, efter Bogen, at foreskrive noget Almeen-Gyldigt, der ikke aabenbar flød af Kirke-Ordet. Selv i bedste Tilfælde: naar alle de Bog-Lærde var Christne, og vilde gaae ærlig og samvittighedsfuld tilværks, vilde saadanne Bibel-Kiendelser dog altid blive mislige; men hvad maae de da ikke blive, naar mange af de Bog-Lærde i Grunden er Uchristne,

og har altsaa læst Bibelen med hedenske eller tyrkiske Øine, og Mængden desuden som oftest vil lade sig lede mere af den verdslige Øvrigheds end af den Hellig-Aands Drift!

Naar vi nu vil kiende de Bog-Lærde i den gamle Christenhed, da maae vi gaae til Alexandrien i Ægypten, hvor ogsaa det Arianske Kiætteri, som foranledigede Lande-Mødet i Nicæa, først var opkommet. Vel var Menigheden i Alexandrien ingen Apostolisk Plantelse, og det er kun et løst Sagn der giør Evangelisten Marcus til dens Stifter, hvorfor Kirken der, som man kan see af Eusebs Kirke-Historie, i de to første Aarhundreder spillede en saa høist ubetydelig Rolle; men Alexandrien havde, næsten ligesiden Alexander den Stores Tid, med sin uhyre Bog-Samling, været Bog-Ormenes Himmerig, og heraf fulgde, deels, at de alexandrinske Christne vilde blive de boglærdeste, og deels, at de Christnes Kirke-Bog vilde i Alexandrien giøre meest Opsigt. Her var det da først Christendommen kom i egenlig Berørelse og Vexel-Virkning med den gammel-græske og jødiske Videnskabelighed, hvad der gik saa vidt, at Man tit har ondt ved at finde Forskiel paa Tanke-Gangen hos de to samtidig berømte Skole-Mestre i Alexandrien: **Ammonius Saccas** og **Clemens**, skiøndt den Første gjaldt for en Hedning, og den Sidste for en Christen. En fælles Lærling af Begge var da ogsaa **Origenes**, det store Lærdoms-Vidunder, som i det tredie christelige Aarhundrede gjorde umaadelig Opsigt baade blandt Christne og Hedninger, og, medens vi gierne lade det staae ved sit Værd, om han engang lod sig true til legemlig at giøre Røgelse for Afguderne, er det indlysende, at han utallige Gange aandelig og frivillig strøede Virak for den hedenske Viis-

doms-Gudinde, og indførde en saa luftig og vilkaarlig Skrift-Fortolkning, at Man efter den kan bevise Alt og Intet af Bibelen. Endnu før Origenes døde, besteg en af hans berømteste Disciples, Dionysius, Bispe-Stolen i Alexandrien, og naar Man af Eusebs Kirkehistorie seer, hvilket Orakel denne gamle Ræv var for hele den østlige eller græske Christenhed, da undrer Man sig ikke længer over Arianismen, over Lande-Modet i Nicæa, hvor Bispperne gav en hedensk Keiser Forsædet, som Pontifex Maximus, eller over nogêt af de mange Vidnesbyrd om et opfarvet Hedenskabs Indbrud i Øster-Leden.

Paa den vestlige eller Latinske Christenhed havde vel den Alexandrinske Høiskole og Origenes langt mindre Indflydelse, og man holdt der urokkelig fast ved den Apostoliske Troesbekiendelse; men her opkom Hierarchiet, der, uden som hiint Skolemesterskab at undergrave Kirken, dog for en Tid gjorde den til en Røver-Kule. Dette er saa bekiendt, og, i Forhold til Skolemesterskabet, saa eensidig revset, at jeg vil indskrænke mig til at vise dets naturlige Opkomst og forholdsmæssige Fortrin, som et mindre Onde.

Naar man nægter, at der, lige fra den Christne Kirkes Begyndelse, har været en ved særdeles Indvielse udkaaret Lære-Stand, med forskiellige Grader, da vrævler man kun; thi Herren selv indviede jo tolv Apostler og halvfjerdsindstyve Disciples, og kun ved de meest haartrukne Fortolkninger af Petri og Pauli Breve, og ved grundløse Magt-Sprog om de tydeligste Vidnesbyrd af Kirke-Fædrene, kan man undgaae den Tilstaaelse, at Bispedømmet er en Apostolisk Indretning, saa det er en reen Sag, at Bisperne, naar de blot lode sig beherske af Menighedens ufor-

anderlige Tro, havde Ret til, paa eget Ansvar, at prædike, og fortolke Skrifterne, som de fandt tjenligst. Men hvad Bisperne og Præsterne ikke havde Ret til, var at paabyrde Menigheden nye Troes-Artikler, endsige da halvveis at udelukke alle troende Læg-Mænd af Kirken, ved udelukkende at anmasse sig Navnet af Geistlighed (de Aandelige), som tilkommer de Helliges Samfund, og udgive sig selv for Kirken, hvori Læg-Mænd, som de Verdslige og Kiødelige, ei kunde indlemmes, men hvortil de kun skulde høre. Dette Uvæsen udsprang øiensynlig af det Montanistiske Kiætteri om den Hellig-Aands Kiøds-Paatagelse, blandet med den latinske Jurist Tertullians ildeftædte Romer-Ret, hvorfor det ogsaa er hos Tertullians Discipel eller rettere Tilbeder, Cyprian i Carthago, en af de Proselyter, Apostelen Paulus udtrykkelig havde fraskrevet de til Hovmod fristende Bispestole, vi først finde de hierarchiske Grundsætninger udtalte med Bispe-Myndighed, som om Christenheden skulde være et gienfødt Rom, hvor de geistlige Patricier, som Augurer, styrede og kudskede Menigheden som Plebeier.

Naar man nu veed, at Cyprian blomstrede i Vesten, paa samme Tid som Origenes i Østen, og blev, baade som Biskop, som Martyr, og som Orthodox, der ret egenlig canoniseret, da seer man nok, Udsigterne for sand Christendom var ved Slutningen af det tredie Aarhundrede kun mørke overalt, men glemme maa Man ikke, at medens der i Østen spændtes Snarer for de Troende, lagdes der dog kun i Vesten et Aag paa dem, som de Fleste gierne underkastede sig, fordi naar Menigheden bliver lunken, vil den altid heller i Salighedens Sag have med Bispen og Præsten end med Christus og den Hellig-Aand at giøre,

vil heller troe, at Geistligheden ad en Bagdør kan skaffe dem ind i Himmelen, end selv indtrænge sig ad den snevre Port. Ret iøinefaldende er Forskiellen, naar Man sammenligner Oraklerne i den østlige og vestlige Christenhed, ved det femte Aarhundredes Begyndelse: hist Chrysostomus i Antiochien, og her Augustinus i det afrikanske Hippone, thi hist finde vi en Skrift-Klog med verdslig Veltalenhed, der beiler som en Skuespiller til sine Tilhøreres Klap, uden at Man let skal sige hvad han troede, men her finde vi dog en troende Bisp, hvem det med al hans latinske Spidsfindighed og andre Brøst, dog er alvorlig om Jesus Christus og om Menighedens udødelige Sjæle at giøre!

Samtidig med Augustin var den latinske Kirkes ypperste Skole-Mester Hieronymus, men deels var han langt mere Sprog-Mester end noget Andet, og deels fik han aldrig nogen overveiende Indflydelse paa Kirke-Lærdommen, saa det tegnede alt fra Begyndelsen til, hvad ogsaa Enden blev, i den vestlige Christenhed, at Skolen der kun skulde spille en haandværksmæssig Rolle, det være sig nu enten philologisk, som hos Hieronymus, eller historisk, som ved Decretalie-Samlingerne, eller philosophisk, som hos Scholastikerne, saa det var immer Bisperne som Augurer, og Paven i Rom som Pontifex Maximus, der enten satte Skolen i Arbeide, eller bedømde dog Lærdommen, efter den foregivne uindskrænkede Fuldmagt af Christus og utabelige Indskydelse af den Hellig-Aand.

At nu Skolen herved ingenlunde stod i sit rette Forhold til Kirken, men blev et Giærde om alle deri opkomne Vildfarelser, istedenfor at den ved immerstigende Oplysning skulde reist en Dæmning imod dem, er ligesaa klart, som

at Bisperne, og især den Romerske, vidt overskred deres Fuldmagt, og kundgjorde kun altfor indlysende Tabet af den Hellig-Aand; men naar Menigheden skulde have Tyranner, maatte den dog aabenbar langt heller have sine egne Foresatte dertil, som dog skiælvede ved at bryde Grund-Loven og Daabs-Pagten, og bekiendte dog, de havde Magten til Lehn af Christus og den Hellig-Aand, end de hedenske Boglærde, der herskede i Minervas og deres eget Navn, gjorde nye Troes-Bekiendelser paa fri Haand, og brugde i Grunden kun Bibelen til deres Fødders Thron-Skammel! Skolens Hovmesterskab over Kirken, eller Theologiens over Troen, udspringer nemlig, naar den christne Tro er sand, af en djævelsk Grund, Bispe-Myndigheden udspringer derimod af Christendommens Livs-Kilde, og kan derfor i høi Grad udarte, uden at forgribe sig paa Livs-Principet, og det giælder her i høieste Maade, at saalænge der er Liv, er der Haab. Derfor blev Gregor den Store i Rom, som Man ret vittig har kaldet den sidste gode og den første slette Pave, dog ingenlunde den sidste christelige Biskop, da tvertimod Ansgar i det niende Aarhundrede er mere ærke-bispelig end han; endnu i det tolvte Aarhundrede skinnede den hellige Bernhard, og selv da de sidste Glimt syndes forsvundne, var en Reformation muelig, fordi Grundvolden blev urokket, Børnene vedblev at gienfødes til Guds Rige, og kunde altsaa baade faae Øine for dets Mishandling og Kraft til dets Forsvar.

Det er tit nok anmærket, at Videnskabernes Gienfødelse, Forplantelse af Græsk boglig Konst til Italien under Constantinopels Indtagelse af Tyrkerne, og Bogtrykker-Konstens Opfindelse, forberedte og lettede den Lutherske

Reformation; men det er sædvanlig overseet, at Reformatorernes theologiske Vildfarelse, om Forholdet mellem Kirken og Skolen, ogsaa havde sin Hovedgrund i den nu til Vesten forplantede græske Skolemester-Viisdom. Det er imidlertid saa klart, at det i denne Henseende kan være nok at nævne den berømte Romer Laurentius Valla, som i den første Halvdeel af det femtende Aarhundrede løftede, saa godt han kunde, Cathedret til Skyerne, høit over Prædike-Stol, Bispe-Sæde, Kirke, og Alt hvad der, efter hans Forstand, kun havde hjemme i Støvet, ikke, som den Classiske Lærdoms guddommelige Mysterium, i de høiere Luft-Regioner. Saaledes efter at han havde slaaet sig sig til Ridder paa den ligegyldige Fabel om en apostolisk Oprindelse til Navnet Symbolum (Sammenskud), som Troes-Bekiendelsen kaldtes, see, da blev det en Tradition i Studere-Kamrene, at han havde afbeviist Troes-Bekiendelsens apostoliske Oprindelse, og hans velgrundede Indvendinger mod det Constantinske Gave-Brev til Paven i Rom, kom omtrent til at giælde for en Afbeviisning af Bispe-Myndighedens Hjemmel i Arilds-Kirken, medens hans Frihaands-Anmærkninger til det Ny Testamente var Indledningen til Exegetikens Hov-Mesterskab over Troen!

Betænker Man nu, at Italien, ved Begyndelsen af det sextende Aarhundrede, var Videnskabelighedens Hoved-Sæde, at under Pavedømmets Aag i Middel-Alderens Dunkelhed, var Kirke og Geistlighed, aandelig Bispe-Myndighed og verdslig Bispe-Magt, Menighedens eenstemmige Vidnesbyrd og de hemmelige Efterretninger fra Kloster-Cellerne, ja, med eet Ord, den paalideligste Historie og den løseste Snak, med de haandgribeligste Løgne kastede sammen

i een Dynge, hvorover de dumme Munke slog Kors, som om det Alt var himmelfaldet; da vilde det være høist ubilligt at forlange af de Tydske Reformatorer, at de ikke alene skulde giøre en forsvarlig Skilsmisse, men ogsaa videnskabelig klart og grundigt afhjemle den. Det fulgde tvertimod af sig selv, at om end en tydsk Reformator, som Morten Luther, ved et Vidunder, kun den Hellig-Aands Viisdom forklarer, bygde, og det forsvarligt, paa Kirkens uforanderlige Grundvold, han dog i sine Strids-Skrifter mod Pavedommet og Alt hvad dertil hørde, vilde tit forvildes af den ny hedensk-oprundne Videnskabelighed, med hvilken han havde sluttet Forbund mod den herskende Over-Tro og Vankundighed.

Fra dette Stade skal vi betragte den Lutherske Reformation i Kirkens Forhold til Skolen, som bestaaende deri, at Bibelen paa Ny oplodes for hele Menigheden, til Oplysning i den uforanderlige Christne Tro, og til Værn mod alle Æventyr, Drømmerier og Løgne om den oprindelige, Apostoliske Christendom.

Naar der nu spørges: om den Lutherske Reformation ogsaa i dette Stykke skal fortsættes, da svarer jeg, uden mindste Forbeholdenhed, og efter fuldeste Over-Beviisning, ja, hvad Andet, den skal fortsættes, som Alt hvad der hører til den Christne Kirke, ved at gaae frem fra Klarhed til Klarhed, saa det nu indsees klarere: hvad der flyder af den Christne Troes Uforanderlighed, og under hvilke Betingelser Bibelen kan giøre Tjeneste, som den christelige Oplysnings-Bog, og som den Værne-Skrift mod Opdigtelser, hvortil den aabenbar er os skiænket.

Vi er altsaa her i Skolen i samme Tilfælde med den Lutherske Reformation, som i Staten og i Kirken, thi vi ikke blot billige den i sin Tid, men glæde os over den, fordi den var christelig og grundig meent, og var det Bedste, der, efter Omstændighederne, kunde times Menigheden; men vi kan umuelig udgive den for fuldendt, da den ingenlunde bragde Kirken tilbage til sin oprindelige Tilstand, og vi kan ei engang nægte, at de alexandrinske Grund-Sætninger, Reformatorerne, kun meer og mindre, hyldede, staae i Modsigelse, baade med Morten Luthers christelige Praxis, og med den Christne Kirkes uforanderlige Grund-Lov!

Vistnok er det langtfra, at Luther nogensinde, som hans nymodens Efter-Abere, slog Streg over Kirke-Historien, der aabenbar ene kan lære os hvad de Christne have troet, og hvad der er den eneste ægte, Apostoliske Christendom; thi han beraabde sig tvertimod idelig paa den, og de Magdeburgske Centurier er et høirøstet Vidnesbyrd om, hvor ivrig hans Discipler, mens hans Aand var over dem, stræbde at vise, de Intet bestred, som jo, under Tidens Løb, havde indsneget sig i den Christne Kirke, og maatte udrenses, for at tilbagegive den sin oprindelige, uforanderlige Skikkelse. Men desuagtet maae vi tilstaae, at selv Luther

a) bestred det mundlige Vidnesbyrd om Troen, uden at giøre nogen tydelig Forskiel mellem det, han bestred, og Troes-Bekiendelsen ved Daaben med alle Indstiftelsens Ord ved begge Sacramenter;

b) paastod, at Alt, hvad der gjorde Fordring paa Almeen-Gyldighed i Kirken, kunde bevises af Skriften;

c) overſaae Kirke-Hiſtoriens Vidnesbyrd om det Oprindelige i Kirken, naar han ikke fandt det ſtadfæſtet i Bibelen;

d) erklærede den hele Udvikling af Saliggiørelſens Orden, ſom den findes i den Augsburgſke Confesſion, for en Samling af Troes-Artikler, ſom alle ſande Chriſtne ſkulde antage.

Om at Luther gjorde dette, troer jeg ogſaa, alle de Skrift-Kloge i hans ſaakaldte Menighed, der kan have nogen Stemme, vil være enige; men om Forſvarligheden deraf er vi høiſt uenige, thi medens Endeel tage Parti med Luther i det Hele, giver Mængden ham kun Ret i de tre Fjerde-Dele: forkaſtende aldeles den Augsburgſke Confesſions Almeen-Gyldighed, og ſkiøndt jeg længe har hældet til de Førſte, paaſtaaer jeg dog nu alt en Tidlang, at Luther havde aabenbar Uret i alle fornævnte Punkter. Medens jeg nu hverken dølger det for mig ſelv eller for Andre, at ſaare Faa blandt de Skrift-Kloge er paa min Side, paaſtaaer jeg dog, at i Grunden er ikke blot Luther ſelv, men hele den Chriſtne Menighed, med Herren og Aanden, Ordet og Skriften, paa min Side, og Gud lade mig derfor altid være ſaa vis paa Himmerig (til jeg kommer der), ſom jeg er paa engang at faae Ret i dette Stykke, hos alle dem, der troende bøie Knæ i Jeſu Chriſti Navn, og med frimodige Tunger bekiende, at Han er Herren til Gud FadersÆre! Denne Herre er mit Vidne, at jeg ærer og elſker Morten Luther, ſom jeg ønſker at æres og elſkes af mine Børn, hvad mine Kyndinger veed er ikke ſaa lidt, og ønſker derfor at kunne ſee og ſige tuſind Gange meer til Luthers Undſkyldning end jeg har ſeet og ſagt,

skiøndt mine opmærksomme Læsere veed, det er heller ikke saa lidt; men hvor det giælder vor Herres Jesu Christi Tro, hans Kirkes Forsvar, og hans Menigheds Vel, der maa og der vil jeg, selv for Morten Luthers Skyld, ingen Sandhed dølge, og jeg veed, at naar vi mødes i Himmerig, vil han sige: det var i Grunden ikke at takke dig for, thi det var kun din Skyldighed, men du skal dog have Tak derfor af Morten Luthers Aand!

Jeg veed meget godt, at saadanne Hjerte-Udgydelser paa Papiret er kun til Latter eller Besvær for de fleste Læsere, og min naturlige Partiskhed for dem hører ogsaa til den Lutherskhed, jeg aflægger; men der gives dog Tilfælde, da Man hverken af Pennens medfødte Udbygtighed til at være Tunge, eller af alle de Munde der gabes med, og alle de Smile-Baand der trækkes paa, i hele Verden, maa lade sig afholde fra med Pennen at betegne hvad ei lader sig beskrive, og jeg føler, at et saadant Tilfælde er indtruffet her, saa jeg kan ikke bære det over mit Hjerte at blotte Vaaben, selv kun mod Skyggen af Luther, uden høitidelig at forsikkre, jeg føler, han er saa uskyldig deri, som vi Mennesker af syndig Byrd kan være i hvad der af vor Tids hemmeligste Brøst klæber ved os, og at jeg derfor i Kirke-Historien fremdeles betragter vor heltemodige, høitoplyste, barnlige Kirke-Fader, Morten Luther, med den samme Beundring, Kiærlighed og Grund-Enighed, som da jeg af al Magt, men naturligviis forgiæves, stræbde, ei at grave ham op, men at opvække ham lyslevende fra de Døde! Forsikkringen kunde derfor aldrig falde Læseren saa kiedsommelig, eller blive saa frugtesløs, at den jo var Skriveren nødvendig, og paa alle Læsere kan den desuden umuelig være spildt, da

det er vitterlig nok, jeg hverken ødsler med min Roes til hvem jeg ei kan lide, eller ryster for at rive en Skrift-Klog ned, om han end staaer i langt større Anseelse trindt mig, end Luther nu!

Saa paastaaer jeg da, mod alle Radicalerne, og mod Alt, hvad fordum eller nu har begunstiget dem:

a. At den mundlige Troes-Bekiendelse ved Daaben er uafhængig af al Skrift, og, som Menighedens eenstemmige Vidnesbyrd om sin Tro, det gyldigste historiske Vidnesbyrd der kan gives om: hvad alle Christne fra Begyndelsen af har troet.

b. At denne Troes-Bekiendelse, som Vilkaaret for Optagelsen i det Christne Kirke-Samfund, er Kirkens uforanderlige Troes-Regel og Grund-Lov, som i uopløselig Forening med Daaben sætter det eneste forsvarlige Skiel mellem Kirken og Verden, eller mellem den virkelige Christenhed og hvad der er det ikke.

c. At det mundlige Ord ved Sacramenterne, og især Troes-Bekiendelsen, er Grund-Regelen for Bibel-Fortolkningen i Christenheden, hvorefter enhver Skrift-Klog, der vil blive i den Christne Kirke, skal og maa rette sig.

d. At Bibelen desuden, hverken oprindelig har været, eller, efter sin Beskaffenhed, kan være Troes-Regel i den Christne Kirke.

e. At der nu bør drages en skarpere Grændse-Linie end nogensinde mellem hvad alle Christne skal troe og bekiende, og hvad der maa overlades til Aandens og hver enkelt Christens fri Raadighed.

f. At derfor ogsaa Skolen eller Theologien bør nyde langt mere Frihed end det var Luthers Mening, uden at

Ligevist er det imidlertid, at kan Man ikke lære at kiende et Menneskes eller en Menigheds Tro af deres høitidelige Troes-Bekiendelse, da kan Man slet ikke lære at kiende deres Tro, og allermindst af en Bog, hvorpaa de ingen Tro bekiende.

Dernæst er det ogsaa vist, at dersom ikke den Christne Menighed med Flid har forfalsket sin Troes-Bekiendelse, da er den et fuldgyldigt Vidnesbyrd om samme Menigheds oprindelige Tro, men skulde den vitterlig have forfalsket Troen, da staaer den ikke til Troende i nogen Ting, og allermindst i det Vidnesbyrd, kun Endeel af dens Medlemmer har givet det Ny Testamente, som en Bog af Christi Apostler og deres første Disciple.

Men det er fremdeles vist, at Man, ved at anklage den Christne Menighed for vitterlig Forfalskning af sin Troes-Bekiendelse, paastaaer en stor Urimelighed om et Folk, der altid har udmærket sig ved Ærlighed i Troes-Sager, og blandt hvilke Man veed Mangfoldige have heller ladt Livet, end de vilde fornægte eller dølge deres Tro.

Det var enten en reen Umulighed, eller grændsede dog øiensynlig dertil, at i en Menighed som den Christelige, Troes-Bekiendelsen, der ved hver Daab lydelig gientoges for hele Menighedens Øren, og var kort nok til med Lethed at læres og huskes af de Tungnemmeste, at den Troes-Bekiendelse skulde være blevet forfalsket, uden at engang To eller Tre høirøstet modsatte sig en saadan Ugierning, og fraskildte sig med den ægte Troes-Bekiendelse, som den sande Christne Kirke.

Saalænge man derfor ikke kan opvise noget Kirke-Samfund, med en anden Troes-Bekiendelse end vores, der

udgiver sig for den oprindelige Christne Kirke, og muelig kan være det, saalænge er den mundlige, lydelige, offenlige, høitidelige Troes-Bekiendelse, vort Kirke-Samfund aflægger ved Daaben, det gyldigste og umistænkeligste historiske Vidnesbyrd der kan gives om: hvad de Christne lige fra Begyndelsen indtil nu har troet, altsaa om den eneste ægte Christne Tro, som ene har udrettet i Verden, hvad der gav Christendommen Navnkundighed, og giør det til et for Menneskeheden vigtigt Spørgsmaal: hvad der er den virkelige ægte Christendom.

Naar Man nu sammenblander dette mageløse mundlige Vidnesbyrd med alle de løse Rygter om den oprindelige Christendom, der har gaaet eller endnu gaaer i Christenheden, da indseer Man let, det er høist uforsvarligt; men det er dog neppe overflødigt at oplyse Sagen med et slaaende Exempel.

Sæt nemlig, der i et Land blev Spørgsmaal om Grund-Forholdet mellem Kongen og Folket, da kunde det vistnok ikke afgiøres efter Folke-Snak, men var der en Eed, som alle Kongerne, ved deres Thron-Bestigelse, aabenlydt og offenlig maatte aflægge, hvem kunde da tvivle om, at denne Eed, aflagt eens, saavidt Man vidste, fra Arilds Tid, var det gyldigste historiske Vidnesbyrd om Grundforfatningen, der kunde gives? Vilde nu end Nogen paastaae, at en ældgammel, troværdig og vidtberømt Rigs-Krønike, uden Hensyn paa Kronings-Eden, skulde afgiøre Spørgsmaalet, og det uagtet den giennem flere Aarhundreder havde henligget næsten forglemt i Rigs-Archivet, da mener jeg, Man vilde neppe finde det Umagen værd at vise det Ugrundede og Bagvendte i slig en Paastand. Indlod Man

sig imidlertid derpaa, vilde det aabenbar være Nok at erindre, deels, at med al Agtelse for Archivarernes Ærlighed og Afskrivernes Nøiagtighed, kunde Man umuelig ansee et skriftligt Vidnesbyrd, der, strængt taget, kun var Disses, for saa sikkert, som den mundlige, høitidelige, offenlige, tit gientagne, der ikke blot var Kongernes, men, saa at sige, hele Folkets, fra Slægt til Slægt, og at, i alt Fald var det Forhold, Eden udtrykte, det Virkelige, der havde fundet Sted, hvad enten det saa stemmede med Forskriften eller ikke, saa det var Eden, og ikke Skriften, der havde Forbindtlighed for Kongen!

b. At det ikke er ved Bibel-Læsning, men ved Daaben, Man optages i vort Kirke-Samfund, det er en Kiendsgjerning, og at dette Samme har været Tilfældet alle Dage i den Christne Menighed, kan Man i det Mindste ikke nægte, naar Man fæster Tro til hvad der staaer i Bibelen; men nu meddeles Daaben kun paa Vilkaar af den Tro, som Bekiendelsen, der ved Daaben skal aflægges, udtrykker, og i vort Kirke-Samfund er denne Bekiendelse da unægtelig Troes-Regelen og Grund-Loven, thi den kunde ikke virkelig forandres, uden at derved det gamle Troes-Samfund ophørde, og et Nyt begyndte. Man kan derfor vel nægte, at Daaben hos os meddeles paa samme Vilkaar, som i Arilds-Kirken, men Man kan ikke, uden at giendrive sig selv, enten paastaae: at vor Kirke er Eet med den Grund-christelige, uden dog at have Daabs-Pagt tilfælles med den, eller nægte: at to Kirke-Samfund med forskiellige Daabs-Pagter er grundforskiellige, om det saa aldrig stod i Bibelen, hvad der dog staaer, at hos de Christne skal der

ligesaavel være samme Tro og Daab, som der skal være een og samme Aand og Herre.

At nu ogsaa virkelig vor Troes-Bekiendelse og Daab er istand til, kiendelig at adskille os baade fra Jøder, Tyrker og Hedninger, det er soleklart, men at Daaben uden Troes-Bekiendelsen ikke kunde det, er ligesaa, thi Man kunde jo døbe ei blot med samme Gebærder, men selv med samme Ord, som vi, uden at bekiende Tro paa Jesus Christus, eller vedkiende sig det Mindste af den Tro og det Haab, der skal være vort Kirke-Samfund eiendommeligt. Da imidlertid det Sidste synes ganske at oversees af mange Christne, maa jeg bringe i Erindring, at selv naar Man siger: Jeg døber dig i Navnet Faderens og Sønnens og den Hellig-Aands, da har Man dermed slet ikke sagt, at Man mener den Gud-Fader, Himmelens og Jordens Skaber, eller den Guds Søn, Jesus Christus vor Herre, som de Christne troe paa, eller at Man døbes til et Helgen-Samfund, med Synds-Forladelse, legemlig Opstandelse, og et evigt Liv; saa naar Troes-Bekiendelsen ei længer er Daabens Vilkaar, da har Daaben ophørt at være en Optagelse i det Christelige Troes-Samfund, og er kun et for alle Christne vederstyggeligt Abe-Spil.

Kan nu selv Daaben, der dog er Noget alle Christne skal have tilfælles, ei uden ved Hjælp af Troes-Bekiendelsen, giøre den Christne Kirke kiendelig for Venner og Fiender, da kan Bibelen det aabenbar endnu mindre; thi, at den maa finde sig i alle Bøgers fælles Skiæbne: at læses eller lægges paa Hylden, at misforstaaes af Venner og fordreies af Fiender, det lærer baade den korteste og den længste Erfaring, og det er desuden klart, at naar Man

siger: Man troer paa Bibelen som en Guddommelig Aabenbaring, da har Man i det Høieste dermed sagt, at Man troer der er en Gud til, som i den Bog har aabenbaret sin Villie, men ikke et Ord om, at Man troer paa Jesus Christus, eller venter Salighed i hans Navn, hvad dog unægtelig er hvad der adskiller de Christne fra Jøder og Tyrker, som jo ogsaa indrømme, at der findes en Guddommelig Aabenbaring i Bibelen.

Om det derfor end havde været et Ledd af de Christnes Troes-Bekiendelse ved Daaben, at Bibelen er en Guddommelig Aabenbaring, da kunde dette Ledd dog umuelig gjort dem kiendelige fra noget andet Kirke-Samfund, og det saameget mindre, som Man ikke kan giøre en Bog kiendelig ved blot at nævne den, men kun ved at sige hvad der findes i den.

Dog, vi har hidtil kun betragtet Daaben som den Optagelse i vort Kirke-Samfund, der kiendelig skal adskille det fra ethvert Andet, men see vi nu hen til de Virkninger, Daaben, efter vor Paastand, skal have, som et Gienfødelsens og Fornyelsens Bad i den Hellig-Aand, da viser det sig ligesaa klart, at den, uden Troes-Bekiendelsen, var en Uting. Vi veed det vel, at Fienden, hvem vi ved Daaben forsage, spotter ogsaa nu med Daabens underfulde Virkninger, skiøndt vi kun meddele den paa det Vilkaar, at Man forsager Djævelen, og troer hvad Troes-Bekiendelsen lyder paa; men dersom vi nu meddeelde den kun paa det Vilkaar, at Man skulde lade os øse Vand paa Hovedet, og læse nogle hemmelige Ord over det, da fortjende vi ærlig Spotten, som uforskammede Koglere, og dersom vi meddeelde Daaben paa andre Vilkaar end Apostlerne, da havde

vi aabenbar ikke Daabs-Pagt tilfælles med dem, altsaa ei heller mindste Ret til at tillægge vor Daab den samme Virkning som deres!

At nu ogsaa Bibelen, og hele den christne Kirkes Historie, stemmer hermed overeens, er indlysende; thi Kirken har vedkiendt sig Millioner, som aldrig saae Bibelen for deres Øine, men Ingen, som jo bekiendte Troen og var døbt derpaa, og Skriften giør jo ikke sig selv, men Troen, Daaben og Bekiendelsen, til Salighedens Vilkaar, saa hvem der vil skille Troes-Bekiendelsen fra Daaben, som dens Vilkaar, vil aabenbar skille de Døbte fra det vor Herres Jesu Christi Kirke-Samfund, som Menigheden fra Slægt til Slægt har givet Vidnesbyrd, og som Skriften ikke skaber, men som den beskriver.

c. Det er en klar Selv-Følge, at hvad der er Troes-Regel og Grund-Lov for hele den Christne Menighed, maa ogsaa være det for Sammes skriftkloge Med-Lemmer, saa de maae under intet Paaskud fornægte eller modsige det Mindste af hvad alle Christne skal troe og bekiende.

Men naar nu de Skriftkloge fandt, at den Apostoliske Skrift modsagde vor Troes-Bekiendelse, hvad skulde de da giøre?

De skulde, om de fandt det sikkrere at troe en Bog, end Menighedens Vidnesbyrd, have Lov til at træde ud af Kirke-Samfundet, og vilde de bestride Menighedens Tro med deres Lærdom, da skulde de udelukkes som aabenbare Kiættere; thi Bibelen være saa guddommelig, Afskrifterne deraf saa nøiagtige, og Meningen saa klar, som den kan, saa er dog Bibelen kun en Bog, altsaa intet Christent Menneske, end sige den hele Christne Menighed, eller den

Hellig-Aand selv, og Bogen kan hverken skiænke os Syndernes Forladelse eller det evige Liv, som dog er, hvad vi søge i Kirken, og har den store Menigheds troværdige Vidnesbyrd for, der er at finde. Ingen Skrift-Klog, om han saa var en Engel fra Himmelen, maa da forlange af os, at vi, for at følge hans Mening om et dødt Bogstav, skulde gaae ud af vort levende Samfund med Herren og Hans Menighed!

Men om det nu var klart for alle Læsere, at vor Troes-Bekiendelse ei lod sig forene med Bibelen, hvad da?

Da alle Skrift-Kloge veed, hvor ypperlig Skriften stemmer overeens med vor Troes-Bekiendelse, og da hvad der som Vidnesbyrd skulde sættes over den, maatte i det Mindste være ligesaa klart for hele Menigheden, som den, hvoraf igien fulgde, at alle Menighedens Lemmer, for at indsee Striden imellem Troen og Bibelen, maatte baade kunne læse og forstaae Græsk; saa har dette Spørgsmaal neppe Krav paa et Svar, men det er i Øvrigt let besvaret, thi i et saadant Tilfælde, om det kunde indtræffe, maatte vi naturligviis ogsaa holde fast ved vor velbevidnede og velbeseiglede Christne Tro, og kun forandre vore Tanker om Bibelen, eller dog om Geistlighedens Redelighed og Nøiagtighed, ved Bogens Afskrift og Overantvordelse.

Var vi derfor saa uheldige, som adskillige Folk i Christenheden, at vi havde mistet Vidnesbyrdet ved Daaben, da kunde Skriften, om den end nok saa tydelig viste, hvad vi havde tabt, ei hjelpe os, fordi den er kun en død Bog, og ingen Menighed, og i dette Tilfælde, som nok tildeels er Grækenlands, kunde Hjelpen ene komme fra et andet Sted, hvor Vidnesbyrdet var i Kraft.

Dog, dette siges her kun i Forbigaaende, for at minde om, at der gives intet muligt Tilfælde, hvori Skrift-Klogskaben blandt Christne maa beherske Troen, hvoraf den tvertimod, for at være christelig, selv maa lade sig beherske.

Hvad der giælder om Troes-Bekiendelsen, giælder for saa vidt ogsaa om Djævle-Undsigelsen, som begge Dele ere Daabens uforanderlige Vilkaar, og Begge have hele Menighedens mageløse Vidnesbyrd for at være de Oprindelige; kun er herved at agte, at vi ikke maae lægge meer i noget Vidnesbyrd, end hvad det klarlig udtrykker, eller unægtelig forudsætter, saa det kunde let træffe sig, at Man en Tidlang i Menigheden, af en eller anden Grund, havde almindelig gjort sig Forestillinger om Djævelen, hans Væsen og Gierninger, som siden befandtes ugrundede, men det kan aldrig træffe sig, at den Christne Menighed fragaaer sit eenstemmige Vidnesbyrd, at der er en ondskabsfuld Person, kaldet Djævelen, til, som med alt sit Væsen, og alle sine Gierninger, skal undsiges og forsages af alle dem, der vil indlades i den Christne Kirke. At det nemlig er en Person, det siger saavel Navnet, som Ordet hans, og visse ham tillagte Gierninger, og at han maa være ondskabsfuld, følger unægtelig deraf, at de Helliges Samfund erklærer ham Krig.

Gaae vi nu videre: til Indstiftelsens Ord ved Nadveren, da kan vi vel ikke ganske sige det Samme om dem, som om Troes-Bekiendelsen og Alt hvad der uadskillelig er forbundet med Daaben, thi netop fordi det christelige Liv begynder med Daaben, begynder det ikke med Nadveren, og da denne meddeles alle Døbte, uden andet

Vilkaar, end det der ligger i Sagens Natur: at de, siden deres Daab, hverken med Ord eller Gierning, maae aabenbar have overtraadt deres Daabs-Pagt med Kirken, saa veed jeg ikke ret om Man tør sige, at Indstiftelsens Ord ved Nadveren har hele Menighedens, men det er klart, at de har hele Lære-Standens høitideligste Vidnesbyrd, saa der kan aldrig blive Tale om at forandre dem efter nogen Skrift, og aldrig være Spørgsmaal om, at alt hvad der staaer i Bibelen om Nadveren skal forklares i Overeensstemmelse med Ordet.

At nu ogsaa Morten Luther fulgde denne Regel, er klart; thi hans Skrift-Fortolkning stemmer i Almindelighed herlig overeens med Troens og Indstiftelsens Ord i Kirken, og skiøndt han ikke fandt dem bogstavelig, som de lyde, i noget Skrift-Sted, var det dog langt fra ham at mestre dem, men han lod sig heller miskiende og forhaane, end han vilde vige et Haarsbred fra hvad Ordet udtrykker.

Men kunde man da ikke sige, at siden Luther, ved at begynde med Skriften, kom til det Samme, som naar Man begynder med Ordet i Kirken, er den hele Tvist om: hvor Man helst skal begynde, mest kun en tom Ord-Strid, meer til Skade end til Gavn?

Jo vist kan Man sige det, naar Man vil, og, selv efter denne Udvikling, er jeg bange for, endeel luthersk-christelige Skrift-Kloge vil, men de skulde ikke sige saa; thi, blandt andet har den sidste Tid klarlig viist, hvilken mærkelig Forskiel det giør, om Man i Theologien begynder fra den rette eller fra den vrange Side.

Havde nemlig Lutheranerne indseet, at Troens og Indstiftelsens Ord i Kirken er et fuldgyldigt Vidnesbyrd om den oprindelige Christendom, der ikke trænger til at afhjemles med nogen Skrift, men er tvertimod den ufravigelige Fortolknings-Regel for alle Christenhedens Skrift-Kloge, da havde Troens Skjold udslukt alle den Ondes gloende Pile, da var Menigheden hverken blevet tvivlraadig eller modløs, naar Fienden krævede saadanne Beviser for Skriftens Ægthed og Guddommelighed, Sikkerhed og Klarhed, som han vidste, efter Sagens Natur, var umuelige, eller naar han trodsig paastod, at hvem der kunde læse Skriften i Grund-Sproget, og var en dygtig Videnskabs-Mand, skulde der hverken finde Beviis for at Jesus var vor Herre, eller hans Moder en Jomfru, eller den Hellig Aand en Person, eller at Herren var død for os til Syndernes Forladelse, eller at Herren var opstanden fra de Døde, og skulde komme til Doms, eller at vi skulde legemlig opstaae; men fordi Man havde indbildt sig, at alt Dette enten maatte kunne paa fri Haand strængt bevises af Skriften, eller bortfalde, derfor blev hele den læge Menighed tvivlraadig eller modfalden, medens de faa overblevne christelige Skrift-Kloge piinde sig med at føre de Beviser, Fienden altid havde Nok med Føie at udsætte paa, og som, naar de end havde været fuldkomne, ligesaalidt kunde have tilfredsstillet Menigheden, som de vilde fyldestgjort ham.

d. Bibelen bestaaer, som vi Alle veed, af det Gamle og det Ny Testamente, og ingen af Delene kunde ved den Christne Kirkes Begyndelse være dens Troes-Regel, fordi det Gamle Testamentes Bøger beskrev ikke den Christne

Tro, og det Ny Testamentes var endnu ikke skrevne. Ligesaalidt kunde, af samme indlysende Grund, Tro paa Skriften være Daabens Vilkaar, enten da Herren selv indstiftede Sacramentet, eller da Apostlerne, paa den store Pindse-Fest, døbde de tre Tusinde, med mindre den Christne Kirke fra Begyndelsen skulde have været et huult og tomt Samfund, der, uden at have nogen sand Eiendommelighed, kun ved Daaben gav sig Skin af at være noget Andet end Jøde-Dommet. Endelig er det ogsaa klart, at dersom den Christne Kirke, fra Begyndelsen, havde giort det Gamle Testamente til sin Troes-Regel, og Tro derpaa til Daabens Vilkaar, da var den oprindelige, apostoliske, Kirke forgaaet uden Spor, og var slet ikke hvad der nu kalder sig, den Christne Kirke, og giør Paastand paa aandeligt Samfund med Herren og Hans Apostler.

Men nu er det ogsaa langt fra, at den ældste skrevne Kirke-Historie: de fire Evangelier og Apostlernes Gierninger, paa mindste Maade berettige til at paabyrde Herren og hans Apostler saadanne Urimeligheder, thi vi læse jo om Herren, at han bestandig gjorde Troen paa sin guddommelige Person, og paa hvad han havde hørt hos Faderen, til Betingelse for Samfundet med sig, ja, at han udtrykkelig bebreidede de Skrift-Kloge, at de søgde det evige Liv i Skrifterne, istedenfor at komme til ham, hvor Livet var at finde; og giennemgaae vi opmærksom de Brud-Stykker vi have af Apostlernes Prædiken, saavel ved andre Leiligheder, som paa den store Pindse-Dag, da finde vi ei heller mindste Spor af nogen Skrift som Troes-Regel, eller Tro paa Skrift som Daabs-Vilkaar, men altid Gienlyd af Ordet om den Korsfæstede, igien Opstandne, og om

Syndernes Forladelse og det evige Liv ved Troen paa ham, overeensstemmende med vor Troes-Bekiendelse ved Daaben, som unægtelig er vor Troes-Regel. At derimod Herren og hans Apostler, naar de prædikede den Christne Tro for Jøder, beraabde sig paa deres hellige Skrift, som en Spaadom, der nu gik i Opfyldelse, det er jo dog aabenbar en ganske anden Sag, hvorimod der aldrig paa Klogskabens Vegne kunde være Noget at indvende, men vel paa Sandhedens, dersom ikke Herren og hans Apostler havde Ret i, at Moses og Propheterne dreves af den samme Aand, der neddalede som en Due over ham ved Jordan, og med Lue-Tunger over dem paa Pindse-Festen.

Da det nu desuden ikke er det Gamle, men det Ny Testamentes Bøger, Man har villet giøre til vor Troes-Regel, og Troen paa deres Guddommelighed til vort Samfunds Kiende-Mærke, saa seer Man let, at en mere fortvivlet, sig selv giendrivende, Paastand er neppe tænkelig; thi vel kan vi ikke for nogen af disse Bøger bestemt angive Aaret, da den er skrevet, end sige, da den blev almindelig bekiendt, men at de alle ere skrevne, ikke før, men efter den Christne Kirkes Stiftelse, det er saa vist, som at de alle forudsætte den, og ere et øiensynligt Bidrag til Kirkens ældste Historie. Vil vi derfor paastaae, at have samme Troes-Regel og Daabs-Pagt, som den oprindelige Apostoliske Kirke, da maae vi dog nødvendig søge den i Noget, der kan være ligegammelt med Kirken, og fremfor alt ikke i Noget, der aabenbar, efter egen Tilstaaelse, er yngre. At nu vor Troes-Bekiendelse og Daabs-Pagt kan være ligegamle med Kirken, det er indlysende, men at det Ny Testamentes Bøger ikke kan

det, er ligesaa, og den Omstændighed alene maa, naar den engang er oplyst, til alle Tider være saa afgiørende, at kun Fienden kan raade de Christne at paastaae hvad der giendriver sig selv; men da en indgroet Fordom er vanskelig at udrydde, bør det dog tilføies, at Apostel-Brevene, langt fra at udgive sig for Troes-Regel, ei alene forudsætter christen Tro hos deres Læsere, men henvise dem udtrykkelig til deres Daabs-Pagt og til det mundlige Ord, hvormed Evangeliet er dem forkyndt, uden at endog en Engel fra Himmelen maa bringe dem til at vige fra hvad de have hørt og ere døbte paa.

Denne Apostoliske Henviisning til noget Foregaaende, Mundligt, alle Vitterligt, giør det nemlig umueligt, i Enighed med Apostlerne, at bruge deres Breve til Troes-Regel, og den bestandige Forudsætning af Troen, som noget alle Læserne bekiendt, giør Brevene aldeles uskikkede til Troes-Regel, da det giør den rette Fortolkning afhængig af Noget, Læseren selv maa føre med sig. Dette, som Læseren selv maa føre med sig, og bruge som Fortolknings-Regel eller Nøgel, paastaae nu naturligviis de vantroe Skrift-Kloge, er kun hvad de kalde sund Fornuft, men, om ogsaa derved var sagt Noget som lod sig tydelig beskrive, og skille fra hvad der er det ikke, saa viser dog Øiesynet, at det især var en vis Tro paa Christus, med en vis Daabs-Pagt og Daabs-Virkning, Apostel-Brevene forudsætte, saa de christelige Skrift-Kloge paastaae med fuldeste Ret, at sund Fornuft er ingenlunde Nøgelen til Apostel-Brevene; thi vel er den, naar derved forstaaes menneskelig Bevidsthed og alvorlig Eftertanke, Betingelsen for al rigtig Læsning, altsaa ogsaa for Apostel-Brevenes, men kan

dog umuelig paa fri Haand lære os, hvad det er for en Christen Tro, Brevene tale om og forudsætte som bekiendt. Derimod fordre de vantroe Skrift-Kloge med Rette af os, som forkaste deres Nøgel og Fortolknings-Regel, at vi skal angive en Anden, der ikke har samme Lyde som deres, og sige vi nu: det er den christelige Aand, eller den Hellig-Aand, Apostel-Brevene forudsætte hos deres Læsere, da har vi vel Ret deri, men det nytter os ikke i Striden, med mindre vi, ved Hjelp af Daabs-Pagten, kan giøre os tydelige, thi ellers falde vi for vore egne Vaaben. Modstanderne svare os nemlig: det indrømme vi gierne, at Apostlerne forudsætte en christelig Aand, som de kalde den Hellige, men naar det skal være andet end vi kalde sund Fornuft, hvad er det da, og hvad Oplysning giver det om den af Apostlerne forudsatte Tro?

Saaledes driver Fienden os seierrig fra den Skrift, hvorpaa vi have stolet, tilbage til det Troens Ord, vi, trods Skriften, have ringeagtet, men tage vi kun det i vor Mund og i vort Hjerte, da er, som Apostelen skriver, Herren med os, saa vi spørge hverken om hvem der skal føre ham ned fra Himmelen, eller op fra Helvede, men gaae mandelig frem i Hans Kraft, med Troen i vort Hjerte, og Bekiendelsen paa vore Læber, og da er Fienden saaledes aandelig slagen af Marken, at han skal nødes til i Fortvivlelsen at tye til sine gamle Vaaben mod Troen og Skriften, der giør Eet: til Spotten nemlig, til Sværdet og til Baalet, og naar vi har bragt ham dertil, da nedlægge vi vore Vaaben, og tage Korset op, som Herren, da han havde stoppet Munden baade paa Pharisæer og Sadducæer, saa de turde ikke mere haabe at fange ham i hans Tale.

Saasnart vi nemlig, i vor Troes-Bekiendelse ved Daaben, opvise den Tro Apostlerne forudsætte, og giøre dette ufravigelige Troens Ord til vor eneste Fortolknings-Regel, da har vi med det Samme tydelig bestemt, hvad det er for en Hellig-Aand, vi paastaae, skal forklare Skrifterne, nemlig den Hellig-Aand, af hvem Jesus, Jomfru Maries Søn, er undfanget, den Hellig-Aand, paa hvem vi bekiende Tro, med Faderen og Sønnen, og som i Daaben skaber det hellige Samfund, hvor der er Synds-Forladelse og et evigt Liv.

Nu har vi godt ved at bevise, hvorledes Christne skal og maae forstaae Skriften, og kan smile ad alle de Indvendinger, Fienden giør mod Skriftens Guddommelighed og Ægthed, Sikkerhed og Klarhed; thi alle disse Ting skal han nu selv bevise, før han med Skriften kan anfægte vor Troes christelige Ægthed, og hvad han altsaa først maa giøre, er indlysende at giendrive alle de Indvendinger, han selv har opkastet og udviklet derimod.

Hertil maa han ikke vente, vi skal yde ham mindste Hjelp, thi vi frafalde naturligviis, som Feiltagelser, alle de Paastande vi kun i vor Forblindelse have ladt os forlede til at giøre, saavel om Indblæsningen af hvert Bogstav i det Gamle og Ny Testamentes bibelske Kirke-Historie, som om alle de bibelske Bøgers beviislige Ægthed, om Textens bogstavelige Sikkerhed, og Skriftens umiddelbare Klarhed, og undersøge kun rolig Spørgsmaalene desangaaende, til Oplysning for Menigheden, der ligesaa rolig kan afvente Udfaldet, da hverken Liv eller Væxt staaer længer, som hidtil, paa Spil, naar der strides om Skriften.

Men kan Man dog ikke have samme Gavn af Troes-Bekiendelsen, uagtet Man udleder den af Skriften, og vedbliver at betragte Skriften som den egenlige Troes-Regel?

Dette er vist nok, efter den foregaaende Udvikling, et fortvivlet Spørgsmaal, men en Fordom, der har slaaet saa dybe Rødder, som den hos os, at Skriften var Troes-Regel, er ikke nemt udrydbet, og derfor tør jeg ikke undlade at tage Hensyn paa dem, der nok see, at Troes-Bekiendelsen ved Daaben er uforanderlig, og langt vigtigere i alle Maader, end de havde tænkt, men mene dog, at her, som allevegne, maa være en gylden Middel-Vei, det er sikkrest at følge. Det Bedste, jeg kan svare, er, at naar Man holder fast ved Troes-Bekiendelsen ved Daaben, og indrømmer Ubrødeligheden af vor Daabs-Pagt, for hvem der ikke vil udelukke sig selv af Kirken, da skal Man giælde for Christne, enten Man saa vil sige, at Bibelen og Troes-Bekiendelsen er Troes-Regel i den Christne Kirke, eller Man derom ingen Ting vil sige, men Man maa ingen Paastand giøre om Troes-Regelen, hvorved Troes-Bekiendelsen ved Daaben udelukkes, thi derved modsiger Man vor Daabs-Pagt, som unægtelig giør denne Bekiendelse til Regel for vor Tro!

I Øvrigt er det klart, at Man, ved at ville først udlede Daabs-Pagten af Skriften, og derpaa fortolke Skriften efter den, begaaer omtrent den samme Uforsvarlighed, som Melanchton ensteds, hvor han erklærer Brevet til Romerne, paa Grund af dets Christelighed, for den Regel, hvorefter den hele øvrige Skrift skal fortolkes, og at saadanne Magt-Sprog er ligesaa magtesløse i Krig, som grundløse i Fred, trænger neppe til Beviis. Det er nemlig

indlysende, at før vi, paa fri Haand, under Fiendens Øine, kan udlede enten Lidt eller Meget af Skriften, maae vi føre mange Beviser om den, som neppe holde Stik, og som, naar de end gjorde det, hverken kunde blive hele Menigheden indlysende, eller bragde os et Skridt nærmere til Maalet, thi naar Daabs-Pagtens Udledelse af Skriften ei skal være et tomt Blænd-Værk, da er det ingenlunde Nok, at vi opvise Leddene af vor Troes-Bekiendelse i Skriften, men vi skal vise, at efter Skriften maa vor Troes-Bekiendelse netop have de Ledd, den har, hverken flere eller færre, og vor Daabs-Pagt, i alle Maader, være indrettet netop som den er. At dette nemlig er umueligt, tænker jeg, enhver Skrift-Klog maa vide, og var det end mueligt, bortfaldt dog hele den christelige Gyldighed deraf, ved den simple Bemærkning, at da der ved den christelige Daabs-Pagts første Oprettelse ei var et Bogstav til af det Ny Testamentes Bøger, kan den umuelig være udledt deraf.

e. Naar vi giennemgaae Kirkens Historie, med christelig Alvor og Opmærksomhed, da er Kiætterierne unægtelig i alle Maader den store Anstøds-Steen paa vor Vei.

Er vi kommet til en vis Grad af Oplysning om Mennesket og Christendommen, da undrer det os vist nok ikke, at der blev Kiætterier, thi Evangeliets Guddommelighed har lige fra Begyndelsen været saa vel bevidnet, dets Forjættelser saa store, og dets velgiørende Virkninger saa kiendelige, at det nødvendig maatte drage mange Mennesker til sig, der dog ikke havde Sind til den Selvfornægtelse og Optagelse af Korset, der var nødvendig for at følge Herren. Da fristes vi ei heller til at raabe Ak og Vee over Kirke-Fædrene, forbi de udelukde Kiætterne af Menigheden, thi

naar et Samfund virkelig har en Tro, hvorpaa Det bygger sit Saligheds-Haab, og er ærligt, da kan det aabenbar ikke vedkiende sig noget Medlem, der enten fornægter eller dog aabenbar modsiger Samfundets Tro, saa naar de fleste Theologer nuomstunder erklære al Udelukkelse af Kirken for utilladelig, ja for et skammeligt Kiætter-Mageri, da er de enten uhyre forblindede, eller de har selv ingen Tro til Saliggiørelse, som kan fornægtes eller modsiges.

Nei, men hvad der støder, og, skatte vi Kiærlighed som Fuldkommenheds Baand, ei blot støder, men bedrøver os, er at vi see Mange fordømte som Kiættere, enten med aabenbar Uret, eller dog paa utilstrækkelige Grunde, og selv, naar vi regne fra, hvad der flød af Kirkens Mis-Forhold til Staten, bliver der endda Nok tilbage, som aabenbar har sin Grund i et Mis-Forhold til Skolen, der allerede tidlig blev saa indviklet, at det syntes seent eller aldrig at kunne opredes.

Saavidt vi i den lange Frastand kan skielne, skedte der vel i de første tre Aarhundreder ingen egenlig Ulæmpe, saa Nogen, der ei aabenbar havde brudt sin Daabs-Pagt, og vægrede sig ved at giøre Bod, blev udelukt af Kirken, men dog er allerede Forhandlingerne med Bisskoppen i Antiochien, Paul af Samosate, noget indviklede, og paa Lande-Mødet i Nicæa, er det klart, at Man i det Mindste brugde en vrang Fremgangs-Maade; thi enten skulde det være beviist, at Arius havde brudt sin Daabs-Pagt, eller han maatte ikke udelukkes af Kirken. Man udelukde ham imidlertid paa Grund af at han ei vilde bruge et vist Udtryk om Herren, som hverken forekom i Troes-Bekiendelsen, eller engang fandtes i Skriften, og hermed var det

første offenlige Skridt gjort over Grændsen ind i det Grændseløse; thi naar Man kan blive Kiætter, skiøndt Man for menneskelige Øine har holdt sin Daabs-Pagt, da er det omtrent ligegyldigt, enten Man dømmes efter de fleste Stemmer i en Bispe-Forsamling, eller efter den for Øieblikket herskende Skrift-Fortolkning, thi Fremgangs-Maaden er i begge Tilfælde lige vilkaarlig og uforsvarlig. Følelsen heraf avlede ogsaa Anordningerne i Østen, at den Nicæniske Troes-Bekiendelse skulde herefter bruges ved Daabs-Pagten, istedenfor den Apostoliske, men deels forsvarede Man dermed kun slet en saadan Lovs Tilbage-Virkning paa Arius, og deels var Læge-Midlet værre end Sygdommen, da Man ved at forandre Daabs-Pagten, forfuskede den, og gjorde egenlig hele den østlige Kirke til et Døds-Samfund.

I Vesten derimod synes Man, ligesiden Irenæi Dage, aldrig at have tænkt paa nogen Forskiel mellem Daabs-Pagten og Alt hvad Man ansaae for Apostolisk Lærdom og Indretning; thi Alt hvad der stødte an derimod, fordømde Man glatvæk som Kiætteri, og til hvilket Uvæsen dette maatte føre, efter at Man havde gjort den Romerske Biskops Godtbefindende til Maale-Stokken for det Apostoliske, det er begribeligt, og vilde for Christne være grueligt nok, om man end ikke i Pavedommet havde havt for Skik at oplyse Kiætterne med Baal og udelukke dem af Verden, istedenfor af Kirken.

Nu var det vel aabenbar i det Mindste Morten Luthers Ønske, deels at Udelukkelsen af Kirken kun skulde være en aandelig, ingen verdslig Sag, og deels, at den ikke skulde finde Sted for enhver Særhed i Tanke-Gangen,

men kun for en haardnakket Modsigelse af de Christelige Grund-Sandheder; det var hans Ønske, men derved blev det ogsaa omtrent; thi National-Kirkerne brugde ligesaavel den verdslige Arm til at binde eller lukke Munden paa Modstanderne, som Pavekirke-Staten, og til de Christelige Grund-Sandheder regnede Man den hele Indhold af sine Symbolske Bøger, altsaa det hele Resultat af den Skrift-Klogskab, der var herskende, da de Bøger indførtes.

At nu imidlertid hverken den Augsburgske Confession eller nogen anden Udvikling af Saliggiørelsens Orden og Skriftens Hoved-Lærdom, kan have Almeen-Gyldighed i den Christne Kirke, selv kun som Lære-Forskrift, det er indlysende, blandt Andet, fordi Man dog umuelig kunde fordre, at enten Irenæus eller Augustin, eller nogen Lærer i Christenheden førend 1530, skulde fulgt den Augsburgske Confession, som da først blev til; thi hvad der fra Christendommens Begyndelse til 1530 var christelig Lærdom, maa aabenbar ogsaa være det efter 1530, enten det saa stemmer med den Augsburgske Confession eller ikke. Men kan nu ikke engang den bedste Symbolske Bog, meer end nogen Pave-Bulle, have Almeen-Gyldighed, som Lære-Forskrift, da kan den aabenbar endnu langt mindre have det som Troes-Bekiendelse, selv om den var inspireret; thi Meer end Man ved Daaben giør til Vilkaar for Optagelsen i Samfundet, kan Man umuelig, uden klar Selv-Modsigelse, giøre til Vilkaar for Forblivelsen deri, og vilde Man giøre Mere til Vilkaar for Daaben, end ethvert Medlem af Samfundet, selv med de

ringeste Evner, kunde samle og beholde, da forspildte Man Retten til at udelukke Nogen for Brudd paa Daabs=Pagten.

Dette indsaae og ændsede det sextende Aarhundredes Reformatorer ikke, thi de forkiættrede tit hinanden for hvad der kun i det Høieste maatte afbryde Communionen imellem dem, og siden veed Man ikke, hvad Man meest skal studse over: enten National=Kirkens grændseløse Ligegyldighed ved Protesten mod deres Daabs=Pagt af deres egne Med=Lemmer, eller deres Forkiættrelse af hele Samfund, der havde Daabs=Pagt tilfælles med dem. Til Morten Luthers Undskyldning taler vist nok den videnskabelige Dunkelhed, hvoraf Grændse=Linien mellem Grund=Sandhederne og alt Andet fra fordum havde været omtaaget; men vi have end ikke Skin af Undskyldning, hvis vi, trods Klarheden, som nu er opgaaet derover, enten undlade skarpt at adskille os fra dem, der forkaste vor Daabs=Pagt, eller vedblive at paastaae Grund=Forskiellighed fra dem, der have Daabs=Pagt tilfælles med os.

Der er nemlig i den Christne Kirke en dobbelt Forbindelse, som ikke blot betegnes ved, men skabes af de to Sacramenter eller Naade=Midler: Daaben og Nadveren, men som i Troes=Bekiendelsen udtrykkes ved Ordene: den hellige almindelige Kirke, og de Helliges Samfund (Fællesskab). I Kirken optages vi ved Daaben, under Troens Betingelse, og i de Helliges Samfund indlemmes vi, staaende i Daabs=Pagten, ved Nadveren, som er Christi Legems og Blods Samfund, der giør alle værdige Giæster til levende og frugtbare Lemmer paa Herrens Legeme, og skiønbt begge skal høre sammen, maae vi dog ingenlunde, som hidtil, forvexle eller sammenblande dem, men skal giøre

den Forskiel, der altid har været betegnet ved den lille og den store Ban, og som ligger i Sagens Natur.

Hvem der virkelig har Daab tilfælles med os, maae vi nemlig ikke udelukke af det Christne Kirke-Samfund, med mindre vi kan bevise, han har brudt sin Daabs-Pagt, og angrer det ikke; ikke heller tør vi sætte ham nogen sidste Frist, inden hvilken han, under Tab af det christne Saligheds-Haab, skal blive enig med os om Nadveren, og hvad Andet Kirken offenlig overantvorder i Herrens Navn; men det følger af sig selv, at saalænge han ikke har brudt Brødet og deelt Kalken med os, har vi heller ikke det Broder-Samfund med ham, som Nadveren giver, og at vi ikke maae stæde Nogen til Herrens Bord (communicere med ham), naar han enten modsiger Indstiftelsens Ord, eller vrager Herrens Bøn, Herrens Velsignelse, Herrens Dag, den Hellige Skrift, eller det Hellige Lære-Embede. Hvem der altsaa vrager Nogen af disse Ting, skal vi ansee for hvad han i Kirken aabenbar er: en Særsindet, vi kun have lidt at skifte med, til han lader sig bedre oplyse, men vi maae ikke udelukke ham af Kirken. Selv da, om han holder sig fremmed imod os, og indgaaer en kirkelig Forbindelse med Lige-Sindede, ja, selv, om en saadan Vinkel-Kirke erklærer os for Kiættere, maae vi dog ikke deraf lade os forlede til at giøre kirkelig Skils-Misse mellem os og noget Samfund, der vedbliver at have Daabs-Pagt tilfælles med os, og ei vedkiender sig Noget, som klarlig strider derimod, men skal indskrænke os til den nødvendige Paastand, at saadanne egensindige Folk (Schismatiker) bygge saaledes paa den faste Grund-Vold, som de aldrig kan forsvare, men skal nødes til at fortryde,

før Daaben hos dem kan træde i Kraft og bære Saligheds-Frugter.

Først naar vi saaledes gjøre os Kirke-Sagen med Samfunds-Graderne klar, først da kan vi bevise, at Morten Luther i Grunden gjorde ret, skiøndt han ofte sluttede feil, og at skiøndt vi ikke kan tillægge den Augsburgske Confession Almeen-Gyldighed, vil dog den Apostoliske Kirkes Skrift-Kloge aldrig finde Andet end Biting deri at misbillige. Derimod er det klart, at alle National-Kirker, som gjorde deres Symbolske Bøger til Prøve-Stene for sund christelig Lærdom, end sige da til Troes-Regler i den Christne Kirke, have handlet aldeles uchristeligt. Det beroer nemlig vist nok ene og alene paa den verdslige Øvrighed selv, hvilken Tro den vil understøtte, og hvad Vilkaar den vil foreskrive de Religions-Lærere, den beskikker og besolder, og, naar Troen er den Christelige, og Vilkaarene taalelige for Christne, da har ogsaa christelige Lærere Lov til at underkaste sig mangen Indskrænkning og Bestemmelse, der ikke har Almeen-Gyldighed, men ingen Lærer i den Christne Kirke maa tillægge saadanne Vilkaarligheder Almeen-Gyldighed, ja, er han vel oplyst, da kan han ikke engang love at følge de vilkaarlige Forskrifter længer, end han finder dem forenelige med Christendommen, og den christelige, fremskridende Oplysning.

Istedenfor da, at selv de Lutherske Skrift-Kloge have raadt den verdslige Øvrighed til at holde strængt over alskens Symbolske Bøger, og ei engang tillade, at de modsagdes af hvem der ikke stod i Statens Kirke-Tjeneste, saa skal vi derimod raade Øvrighederne til: enten slet ikke at

canonisere andre Bøger i Stats-Kirken, end den Hellige Skrift, som den Christne Kirke selv har canoniseret, eller dog paa alle Maader at løsne et Baand, der ei kan holdes stramt, uden enten at skade Oplysningen, eller drive de ægte Christne ud af National-Kirken.

Uagtet nemlig, som vi har seet, Bibelen hverken kan være Troes-Regel i den Christne Kirke, eller forstaaes af sig selv, saa er den dog aabenbar bestemt og bekvem til ei alene at være den fælles Opbyggelses- og Oplysnings-Bog i Menigheden, men ogsaa til at være Rette-Snoren og Prøve-Stenen for den sunde Lærdom, efter Troes-Bekiendelsen, hvor denne, og, i det Hele, Kirke-Ordet dertil findes utilstrækkeligt; thi næst efter Menighedens eenstemmige Vidnesbyrd, kommer Lære-Standens, og i dennes Vidnesbyrd, ved Præste-Vielsen, er Bibelen indbefattet, saavidt en Bog kan være det, og naar derfor Spørgsmaalet er om hvad der stemmer overeens med Apostlernes Lærdom, da staaer det Bibelske Vidnesbyrd høit over ethvert andet Bogligt, end sige da over de løse Rygter, der komme fra Krogene, uden mindste Hjemmel, eller over Beraabelsen paa en indvortes Erfaring, der deels er underkastet megen Feiltagelse, og deels som noget Enkelt aldrig maa giøre Krav paa Almeen-Gyldighed. Imod Kirke-Ordet, hvis dunkleste og mindst bestemte Udladelse ved Indvielsen er det Eneste der hjemler Bibelens Myndighed i Menigheden, imod det formaaer Kirke-Bogen naturligviis slet intet, og Man kan ikke engang giøre det til en Regel uden Undtagelse, at der i Skriften maae findes Spor af Alt hvad der oprindelig hørde til Kirken; thi vel vil Regelen sædvanlig findes at holde Stik, fordi Apostlerne, naar de skrev til Menig-

heden, havde den samme Tro og dreves af den samme Aand, som naar de prædikede og døbde, men medens ingen tænkelig Grund kunde bevæge Apostlerne til at indføre Noget i Kirken, som skulde afskaffes, kunde der være Grunde nok til at udelade Noget i Brevene, som fandtes i Kirken, og havde der sit gyldige Vidnesbyrd, thi Udeladelsen var jo allerede noksom grundet, naar Apostlerne fandt Anførelsen overflødig. Heri stak altsaa Feilen hos Reformatorerne, og selv hos Luther, som ikke blot paastod, at der i Skriften maatte, uden Undtagelse, findes Spor af Alt hvad der i Kirken skulde have Almeen-Gyldighed, men fordrede endog Almeen-Gyldigheden hjemlet af Skriften, hvad vi har seet, var et urimeligt Forlangende; men skiøndt selv Luther desaarsag talde uforsigtig om Lære-Standen og Søndagen, saa vilde han dog ingen af Delene afskaffe, og endnu mindre forandre Troes-Bekiendelsen eller Indstiftelsens Ord efter hvad der fandtes i Bibelen, saa hvad han egenlig meende, var aabenbar: at hvem der, som Middel-Alderens Geistlighed og de Romerske Paver, tiltager sig Herredømme over Menighedens Tro, eller kommer med nye Paafund enten i Lærdommen eller Guds-Tjenesten, der skal være almeengyldige, maae kunne afhjemle det med den Hellige Skrifts klare Udsigende. Da nu Papisterne gik ham paa Livet med de Apostoliske Indretninger i Kirken, hvorom der fandtes Lidet eller Intet, og i det Mindste ingen klar Befaling, i Skriften, og han ikke havde Klarhed Nok til at oprede Sammenhængen, lod han sig forlede til Paastande, hvoraf der flød Meget, hverken han eller nogen Christen kunde indrømme, og hvoraf de vantroe Theologer nu betjene sig, til med Kirke-Bogen at

bestride Kirke-Troen; men deraf maae vi ikke lade os forlede til at nægte Bibelen det Mindste af den Anseelse og Myndighed, den, som vor Prophetiske og Apostoliske Kirke-Bog, skal have, havde aabenbar i Arilds-Kirken, og tabde kun i Middel-Aldrens Mørke, da Paver og Munke satte Buller og Legender, deres eget Hjerne-Spind og Hænders Gierning, i dens Sted.

Selv kan Bibelen ikke giøre sig giældende, thi den er hverken en Gud eller et Menneske eller en Aand, men kun en Bog, altsaa en død Ting, der ikke veed af sig selv at sige, og maa ligesaavel aandelig som legemlig lade sig behandle efter Tykke af Menneskene, saa, naar vi glemme det, og tale om Bibelen, som om den kunde tænke og tale og giøre Mirakler, da er det netop en Levning af Middel-Alderens Over-Tro, og er det end ikke saa iøinefaldende latterligt, som hvad de gamle Præster og Munke fortalde om deres talende og grædende og frelsende Marie-Billeder, og om alle de Mirakler, som skedte ved Herrens og ved Apostlernes haandgribelige Efterladenskab (Reliqvier), saa er det dog i Grunden hverken christeligere eller klogere, men netop det Samme.

Naar vi derimod indskrænke vore Lovtaler over Bibelen til hvad der med Rette kan siges om den ypperste Bog i Verden, der hverken har fundet sin Mage, eller fundet nogen i sit Slags, der paa mindste Maade kunde maale sig med den, da kan vi aldrig feile i at løfte en Bog til Skyerne, der, saa vist som Christus sidder ved Guds høire Haand, er fuld af himmelsk Viisdom, ja, er det uudtømmelige Forraads-Kammer, hvoraf den Hellig-Aand, som levende besjæler Menigheden, uddeler til Enhver hvad

de behøve, og hvoraf Han lærer det Ny Testamentes indviede Tjenere, som Skrift-Kloge oplærte til Guds Rige, at tage baade Nyt og Gammelt til Kirkens Oplysning og Opbyggelse. Hvor derfor Bibelen ikke er Præsternes dagligе Haandbog og uskatteerlige Jordebog over Kirke-Godset, end sige da, hvor den lægges paa Hylden og laases for Menigheden, der er Troen død og Aanden opgivet, saa der er Bede-Huset blevet til en aaben Begravelse, og forvandles da snart til en Røver-Kule, som det var da Luther opstod, og da jo derfor ogsaa Kirkerne bogstavelig var Fristeder for Thve, Røvere og Mordere, medens de var Fange-Huller for de Hellige. Men hvor Man indbilder sig, at Herren, trods sin udtrykkelige Benægtelse, har sat Lyset i sit Huus under en Skieppe, istedenfor paa en Lyse-Stage, hvor det kan skinne for Alle dem der komme ind, og det indbilder Man sig jo, naar Man leder om Troen i Bogen, istedenfor at høre den i Bekiendelsen, og hvor Man leder om den Levende iblandt de Døde, som Man jo ogsaa giør, naar Man søger den levende Tro i de døde Bogstaver; der er Troen ogsaa død og Aanden opgivet, der er Bede-Huset ogsaa en aaben Begravelse, der snart forvandles til en Røver-Kule, som det nu er, hvorsomhelst de Skrift-Kloge, med deres Skrift-Fortolkning, vil frastjæle og berøve Menigheden dens Christne Tro og Haab.

Hvor derimod Aanden raader og Troen lever, der kundgiør Troen selv sit Liv i Bekiendelsen, og der er Liv i Lyset, fordi det er Livets Lys, og der taler Aanden til Menigheden om alle Guds underlige Ting, med de glødende Tunger, Han skiænkede Apostlerne, saa alle Folke-Færd forundrede maae bekiende, at Galilæernes Aand er en

Mester i deres Moders-Maal, om de end bygge ved Jordelrigs yderste Ender, og der er Præsterne hjemme i deres Bibel, som i deres Studere-Kammer, finde paa hvert Blad Forbilleder og Afbildninger, Mindes-Mærker og Vink, af den Herre og den Aand, de vel ligesaalidt søge i Sort paa Hvidt, som i andre Huse og Gierninger af Menneske-Hænder, men have fundet i den troende Menighed, og blive daglig mere fortrolige med i det Troens-Ord, de med Hjertet levende tilegne sig, og med Munden lyslevende bekiende og forkynde. Saadanne Præster vil ogsaa altid, som Vægtere fra høie Taarne, see Fienden længe før han kommer, og opdage Vildfarelsens Aand under alle Forklædninger, men har de ikke lært at skielne den Tro, hele Menigheden skal have tilfælles med dem, fra den Kraft og Oplysning, der først kommer med Væxten, og endnu skarpere fra hvad der, enten som Præster eller Personer, er dem eiendommeligt; da vil de overile sig baade i deres Paastande og Domme, og det var Tilfældet med Morten Luther; thi han tog aabenbar Alt hvad han hos sig selv ansaae for Grund-Christeligt, og gjorde til Regel for den hele Menighed. Det var hans Feil, som ei maa fordølges eller forsvares, da deraf ei blot for Øieblikket flød Ulæmpe, og ubillig Indskrænkning af den christelige Frihed, men især fordi Dørren derved aandelig oplodes for alt Sværmeri og alle luftige Hjerne-Spind, thi den ene Skrift-Kloge maatte naturligviis have samme Ret, som den Anden, til at giøre sin Christendom giældende, og vel følde enhver levende Christen, vel indsaae enhver troende Skrift-Klog, at Luther, naar han fulgde sin Aand, til Forundring barnlig fulgde Propheternes og Apostlernes: Troens og Christi Aand,

men naar vi ikke kunde opvise et almeengyldigt Udtryk for Herrens Aand, da kunde vi heller hverken bevise, at Luther havde Ret, medens alle de Andre, der fulgde deres egen Aand, og fortolkede Skriften efter deres eget Hoved, havde Uret, eller bevise, at han havde Ret i det Meste, og dog Uret i Noget.

Dette: at selv den christeligste og aandeligste Skrift-Kloges Opfattelse af Christendommen vil have sine Brøst, og er en Enkelthed, der ikke maa giøre Fordring paa Almeen-Gyldighed, det giør theologisk Frihed, inden christelige Grændser, til en retmæssig Fordring, ligesom paa den anden Side Troens Uforanderlighed og Daabs-Pagten kræver saadanne Grændser, som Ingen uden Herren og hans Apostler havde Ret til at sætte, og som alle Samfundets Lemmer, enten ved Daaben lydelig har erkiendt, eller ved Nadveren dog aabenbar forudsat.

Indenfor disse Grændser skal vi troe, at fri Tale om Skriften: om Ægtheden af dens nærværende Bestand-Dele, om Sikkerheden af de antagne Læse-Maader, om Beskaffenheden af den guddommelige Oplysning, der frembragde den, om Hjelpe-Midlerne til dens rette Fortolkning, Anvendeligheden af dens forskiellige Dele, og Meningen af hvert enkelt Sted, at en saadan Fritalenhed kan ikke skade, men skal gavne Christendommen; og i uadskillelig Forbindelse med Kirke-Ordet maae vi troe, at Skriften er et tilstrækkeligt Middel for Aanden, til at oplyse Menigheden og afværge dens Forførelse, skiøndt Ingen udelukkes som Kiætter, før han aabenbar har brudt sin Daabs-Pagt, og vil, skiøndt det vises ham, ikke fortryde det. Denne Syns-Maade udspringer af vort Samfunds i Grunden ufor-

anderlige, men i Aanden fri Natur, og Kirke-Historien advarer os paa hvert Blad for at vige derfra, til Høire eller Venstre, saa vi maae vel høre en Røst bag os, der siger: her er Veien, følger den!

f. Nu vil det være let, hvad Man har fundet saa vanskeligt: at angive det rette Forhold i Christenheden mellem Kirke og Skole, eller, hvad der er det Samme, mellem Christendom og Theologi, thi det er aabenbar givet i Forholdet mellem Kirke-Ordet og den Hellige Skrift, af hvilke Hiint udtrykker det Nødvendige, og denne betegner det Fri i vort christne Samfund.

Den Skrift-Kloge iblandt os maa ligesaa lidt bryde sin Daabs-Pagt, som den Enfoldigste, og maa ikke misbruge vor Kirke-Bog til at bestride Noget, der har gyldigt Vidnesbyrd for at høre til den Apostoliske Kirke, men i Øvrigt maa han have Lov til, paa eget Ansvar for Herren og den Helligaand, at behandle Kirke-Bogen og afhandle Spørgsmaalet om Christendommens videnskabelige Side, efter Godtbefindende; thi dette er baade grundet i Guds Riges Natur, hvorefter ingen Borgers Frihed skal indskrænkes meer end nødvendigt for det Heles Vel, og det er tillige fornødent, da ellers hverken den sunde Lærdom kan bevares, eller Oplysningen giøre de Fremskridt, den maa, før vi kan lære tilbunds at forstaae vor Bibel, som er vort Samfunds videnskabelige Øiemed. Hvor der er virkelige Biskopper, raade de vel for, hvem de vil indvie til ordenlige Lærere i Kirken, samt hvorledes Ungdommen skal oplæres i sin Christendom; og hvor Kirken er traadt i Forbund med den verdslige Stat, vil Bestemmelser desangaaende udspringe deraf; men naar enten Biskopperne,

eller de verdslige Kirke=Værger, drive Indskrænkningen videre, saa Præsterne saa godt som skal prædike efter Postiller, og Theologerne i deres Undersøgelser bindes til andre Symbolske Bøger, end Bibelens, da lægges der et Aag paa Menigheden, der kan være taaleligt eller utaaleligt, men er dog altid et Aag der trykker, hindrer Kræfternes fri Udvikling og gnaver paa Livet.

Her see vi da baade hvad der er sandt, og hvad der er splittergalt, i Fordringen paa videnskabelig Frihed, som hos de nymodens Theologer i Nord=Tydskland og hos os er saa høirøstet, thi det er splittergalt, at de, ligesom Skole=Mestrene*) i Alexandrien, vil have Lov til at bryde deres Daabs=Pagt, bestride den Christne Tro, og ombygge Kirken efter deres eget Hoved; men det er Ret, at de protestere mod ethvert Baand, som kun Symbolske Bøger og verdslige Forordninger paalægge,**) thi alle saadanne er aabenbar af samme Slags som Pave=Aaget i Middel=Alderen, og føre om end ikke nødvendig til Afguderi, saa dog til Forstening.

---

*) Engang for alle maa jeg vel anmærke, at jeg her bruger Navn Skole=Mestere ingenlunde af Ringe=Agt for Videnskabelighed, men fordi det er det eneste Ord vi har til at udtrykke den videnskabelige Retning i det Hele.

**) Har imidlertid en Theolog, enten som Præst, Professor, eller hvad han kaldes, paataget sig visse Forpligtelser, som hvile paa den stats=kirkelige Stilling, da skal han naturligviis opfylde Forpligtelserne, eller træde ud af Stillingen, og det er f. Ex. Tilfældet med Hr. Professor Clausen hos os, saa om han end ellers kunde klare Kirkens Gienmæle fra sig, kan han dog umuelig staae for Stats=Kirkens, før han, som jeg har sagt ham fra Begyndelsen, smukt nedlægger sit Præstelærer=Embede.

Det gaaer da med de Herrer Theologer i vore Dage, som det gaaer med Philosopherne: Forbindelsen af Frihed og Nødvendighed er dem for haard en Nød at knække, og de dele sig derfor i to uforligelige Partier, hvoraf det Ene vil udelukke Friheden, og det Andet Nødvendigheden, baade af Kirke og Skole, men skiøndt det i den verdslige Stat (Borger-Samfundet), hvor Spørgsmaalet i Grunden er det samme, kan falde vanskeligt nok at ramme det Rette, er det dog i den geistlige Stat (Kirke-Samfundet) saare let, naar Man kun vil være Christen, og har saamegen Oplysning, som enhver boglærd Christen kan og bør besidde. Kirken er nemlig aabenbar ikke til for Skolens, men for Salighedens Skyld, og Skolen er ikke blot til for Kirkens, men tillige for Oplysningens Skyld, og skiøndt det er det ene Nødvendige, at Christi Kirke bliver staaende paa sin Klippe-Grund, saa er det dog til Kirkens Skam og Skade, naar Oplysnings-Værket gaaer i Staa, og vil da snart, efter Menneske-Naturens Love for Alt hvad der ikke gaaer frem, gaae tilbage. Selv et verdsligt Rige, der vil blive gammelt og berømt i Menneske-Historien, maa forsaavidt holde Skridt med Tiden, at det ikke bliver ubekiendt med nogen Oplysning, den bringer, enten om Mennesket og Verden i det Hele, eller om Borger-Samfund, Stats-Styrelse og Nærings-Veie i Særdeleshed, men læmper sig meget mere derefter, saavidt Folke-Beskaffenheden og Grund-Forfatningen tillader; og hvad maa da ikke være Tilfældet med Guds Rige paa Jorden, der har en mageløs Berømmelse at svare til, skal stræbe at udbrede sig over hele Verden, og skal vare den ud! Hvorledes skulde det være sømmeligt, i et saadant Rige, hvis Grund-Forfatning er

garanteret af Konge-Keiseren i det Høie, i hvis Klippe-Grund alle Kundskabs- og Viisdoms-Skatte ligge skjulte, og hvor det udraabes paa Svalerne, at Intet er skjult som jo skal aabenbares, i et saadant Rige at hemme Oplysningen, eller sætte Aandens fri Udvikling andre Skranker, end Han har sat sig selv, som guddommelig Statholder i Herrens Navn! Nei, medens vi kiækt og djærvt afvise enhver saakaldt Oplysning, efter hvilken Grund-Loven i Christi Rige skulde være en Grund-Vildfarelse, og Riget ikke Guds og hans Salvedes, men Jupiters eller Minervas, den hedenske Fornufts, Philosophernes eller Philologernes, eller Andre aldeles Uvedkommendes; ja, medens vi djærvt, men kun aandelig, landsforvise enhver Skrift-Klog, der saaledes aabenbar har brudt sin Troskabs-Eed og bærer Avind-Skjold mod Fæderne-Landet; medens vi giør det, som baade er nødvendigt til Rigets Sikkerhed og til vor egen Retfærdiggiørelse, da udraabe vi Frihed for enhver Borger, som ei giør Oprør, og anbefale kun i Brugen deraf den Kiærlighed, der er Hjerte-Baandet i vort Samfund, og er tillige aabenbar det levende Lys, hvori Frihed og Nødvendighed sammensmelte, fordi al Skabningens høibydende Herre er født af den samme Fader, fra Hvem den Aand udgaaer, der frit giør Alt hvad Han vil, saa Faderen, som Kiærligheden i egen guddommelige Person, er Eet i dem Begge! Til et Billede heraf stod i Begyndelsen Biskoppen ved Herrens Bord, med Brødet og Kalken, med Nøglen og Staven, hvor de knælede trindt om ham i Frelser-Navnet, de Lærde med de Læge, og glemde al timelig Forskiel over Ordet: eet Legeme ere vi alle, thi vi ere alle deelagtige i det ene Brød, som kom

ned fra Himmelen, og vi ere alle skiænkede til een Aand, ligesom der er een Herre, een Tro, een Daab, een Gud og Alles Fader, over, med, og i os Alle, og, annammende Herrens Velsignelse, gik saa hver til sit timelige Kald, og sin jordiske Syssel, med Himlen i Hjertet, og Evigheden for Øie. Dette var Billedet, hvoraf vi nu kun har Skyggen tilbage: i Apostel-Brevene, hvor baade Petrus og Paulus, hvor høit de end flyve, og hvor dybt de end grunde, dog knælende, stille og enige, søge Livet og Velsignelsen i hvad der har smeltet Johannes, og udgyder sig fra hans Læber i en lyslevende Strøm af den guddommelige Kiærlighed, der overgaaer al Forstand, skal overleve baade Spaadom og Skrift-Klogskab, og omsider giøre selve Troen og Haabet saa overflødige, som Soel og Maane er i det ny Jerusalem, hvor Herren straaler selv i al sin Glands. Skyggen kan ikke gienføde Billedet, men den baade kan og skal minde os om hvad vi fattes, og hvor Man, som i Danmark, aldrig har forsmaaet, men, ligesiden Reformationen, savnet Bispe-Vielsen, vil Herren sikkert ogsaa skiænke os den, med Velsignelsens Fylde!*) Naar det skeer, saa Præsterne staae ved Daaben, som Zions Vægtere i Aandens Kraft, og Bisskoppen staaer for Alteret, afbildende virkelig den gode Hyrde, der sætter Livet til for Hjorden, medens Menigheden gladelig lader Lyset skinne i gode Gierninger, og de Skrift-

*) Skiøndt den Bisskoppelige Kirke i England for Øieblikket ei synderlig ærer sit Navn, saa er det dog en rettroende Kirke med virkelige (ikke selvgjorte) Bisskopper, og jeg veed nu af egen Erfaring, at det har anderledes Fynd, naar en Bisskop, end naar en af os velsigner i Herrens Navn.

Kloge vaage over Bogen med Nat-Lampen, tændt ved Alter-Lyset, og vaage over, at Kirken har aabne Dørre, til Udgang saavelsom til Indgang, da er Alt i sin Christelige Orden, og da er den Lutherske Reformation fuldbragt, skiøndt Krandsen naturligviis kun sættes paa Bygningen, fordi den har sin rette Skikkelse, og ei, som en tredobbelt Krone, paa Bispe-Hovedet, før Levnets-Løbet er fuldendt, og Hovedet, der nu skjuler sig bag Skyen, aabenbares; thi herneden kan Ingen af os, han være Bisskop eller Skrift-Klog, Præst eller Prophet, bære anden Krands end Martyr-Kronen, ja, end Torne-Kronen, som den Korsfæstede har efterladt os, og som den Himmelfarne først hisset vil indløse med den Krands af Evigheds-Blomster, den Ærens og Livets Krone, han kun har lovet dem der blive troe til Døden, dem der for hans Krone vil tømme hans Kalk, for Deel i hans Herlighed dele hans Lidelse!

Da skal vi hverken fristes til at misunde den Pavelige Vinkel-Kirke sin Stilhed, der er som det stillestaaende Vands, der gaaer i Forraadnelse, eller den Zwingelske sin Bevægelighed, der er som Bølgernes for alle Vinde, men igien skiænke Verden et Syn, selv Engle lystes ved at skue: farende med Kirke-Skibet kiækt over Bølgerne, fordi vi have troet og kiendt, at Tømmermands-Sønnen, som bygde det, er Eet med den Bygmester, som hvælvede sine Sale i Vandene, har Skyer til sin Vogn, og Stormene til sine Skier, og fordi den Aand, som ransager Guds Dybheder, er vor Styrmand, Troes-Bekiendelsen vor Lede-Stjerne, som aldrig misviser, den Hellige Skrift vort ubedragelige Søkort, stemplet af Ham, der satte Havet sine Grændser, maaler Himlen med et Spand,

og kalder alle Stjerner ved Navn, og endelig fordi vi kan aldrig fattes Levnets-Midler, men har med fornøiet Sind et dagligt Giæstebud ved den Herres Bord, der bespiser Millioner med det ene Brød, og lærer sine Tjenere, med Hjertens Glæde, at det Brød, hvoraf Mennesket lever, er Ordet som udgaaer af Guds Mund!